

Универзитет у Београду

Филозофски факултет

Одељење за историју

МАСТЕР РАД

Тема:

НР КИНА И ЈУГОСЛОВЕНСКА СПОЉНА ПОЛИТИКА 1949-1962

Ментор:

Проф. др Дубравка Стојановић

Студент:

Драгослав Стојановић ИС 17/29

Београд, септембар 2018

Садржај

-Садржај.....	2
-Предговор	
• Истраживачки поступак.....	4
-Увод	
• Нови светски поредак.....	7
• Позиција Југославије.....	11
-Значај Хладног рата	
• Обећавајући почетак.....	14
• Преокрет. Тачка без повратка.....	17
• Откривање истине.....	23
-Три „друга”	
• Сукоб интереса.....	28
• Велико измирење.....	33
-Време сарадње	
• Успостављање дипломатских односа.....	37

-Завршни чин

- Погоршавање односа.....43
- Позадина сукоба.....50
- Последице.....56

-Закључак.....60

-Библиографија

- Литература65
- Извори.....68
- Интернет странице.....69
- Фотографије.....70

Предговор

Истраживачки поступак

Задатак овог рада је да пружи увид у то како су се развијали међудржавнички односи између ФНР Југославије и НР Кине у периоду од 1949, дакле од краја грађанског рата у Кини и успостављања народне републике на челу са Мао Це Дунгом, све до 1962. године, пратећи препреке ка успостављању дипломатских односа на првом месту, затим касније успостављања истих, и њихов ток развоја у наредном периоду са посебним освртом на светска дешавања и прегруписавања у блоковској подели света и њиховим последицама по развој југословенско-кинеских односа. Једино би такав свеобухватни приступ овој проблематици могао пружити увид у периоде добре сарадње али и озбиљних проблема са којима су се суочили југословенски и кинески званичници током успостављања сарадње на дипломатском нивоу.

До сада није било озбиљнијих научно-истраживачких радова који би се бавили специфично оваквом проблематиком. Историографски осврти на званичан почетак сарадње кинеске и југословенске стране на дипломатском нивоу се своди на једну расправу Ј. Чавошког под насловом *Почеци дипломатских односа Југославије и Кине*, издатом у обимном зборнику радова под насловом *Два века модерне српске дипломатије*. Даље осматрање проблематике овог питања је препуштено ауторима који су се на њих освртали у склопу разматрања питања о југословенској спољној политици уопштено, и нису садржали детаљније анализе на поједине одлуке југословенске и кинеске владе,

њихове узроке и последице. Па ипак, садржали су добре оквирне упоредбе које су читаоцима пружале генералан преглед дешавања¹.

За истраживање ове теме и писање овог рада коришћена је досадашња историографска литература која се бавила проблематиком југословенске спољне политике, али на првом месту овај рад се темељи на истраживању доступних историјских извора из Архива Југославије и Архива Министарства спољних послова Републике Србије који садрже обилату историографску грађу расподељену у више фондова, као што су фондови *Комисије за међународне односе и везе*, *Архива председника републике*, *Државног министарства спољних послова* и многи други.

Управо се коришћењем оригиналних и аутентичних историјских извора желело пружити ново светло на овај, рекло би се, не баш најјаснији период почетка послератних југословенско-кинеских државних веза и њихов даљни развој. Иако се не може похвалити својом изузетном обилношћу, историјска грађа везана за овај период пружа довољне информације садржинском тематиком. Кључни проблеми и питања у развијању међусобних веза су јасно дефинисани и солидно аргументовани. Међутим, недостатак кинеских извора је један недостатак у потпуном истраживању ове теме. Опасност једностраног рада управо и лежи у пристраности према једној од страна, али коришћење оригиналних докумената обе стране које су биле укључене у тај процес би ту опасност свео на минимум, али то ће остати као једини задатак који би очекивао реализацију у будућности чиме би се на ову тему пружио коначан и потпун одговор.

Југославија као држава је одавно престала да постоји, док је Кина наставила својим специфичним путем државног, партијског, економског и сваког другог развоја доспевши у сам врх најразвијенијих земаља света, задржавши при том свој идеолошки карактер као

¹ Lj. Dimić, *JUGOSLAVIJA I HLADNI RAT, Oglеди o sopljnoj politici Josipa Broza Tita*, Beograd 2014, D. Bogetić, *NOVA STRATEGIJA JUGOSLOVENSKE SPOLJNE POLITIKE 1956-1961*, Beograd 2006, B. Petranović, *Istorija Jugoslavije, 1918-1978, III*, Beograd 1981...

комунистичке земље на челу са комунистичком партијом. Наравно, услед огромних глобалних померања и стварања мултиполарног света након распада Источног блока и Совјетског Савеза комунизам као светска појава је изгубио на значају. У модерно доба неокапитализма нико у ствари не зна шта је најбољи пут државног и друштвеног развитака. Од последње економске кризе трговачки свет је претрпео огромне ударце, и ниједан економски систем се није показао као потпуно поуздан. Па ипак, НР Кина је задржала доминантну позицију на светској политичкој, војној и нарочито економској сцени, што је неумитно доводи у сукоб са првом земљом капитализма, Сједињеним Државама. Како ће се тај сукоб завршити, време ће показати. Управо овај период представља врхунац економске сарадње НР Кине са Републиком Србијом. Државнички односи између ове две земље према изјавама политичара, достигли су свој историјски максимум. Многи фактори су допринели томе, али почетак ове сарадње сеже дубље у прошлост. Први званични дипломатски контакти потичу још из времена Краљевине Југославије, која је имала своје представништво у Шангају. Избијање Другог светског рата је прекинуло сарадњу на том нивоу и одложило га за нека друга времена, а унутрашње промене које су уследиле након рата у обе земље су дале нови подстрек за реализовање нове сарадње. У та бурна времена почињу стизати прве изјаве међусобне подршке.

Увод

Нови светски поредак

Комплексност ситуације у којој се свет нашао након завршетка Другог светског рата није дозвољавала државама да се потпуно посвете обнови и развоју након огромних материјалних разарања и безбројних људских жртава које је дугогодишњи рат неминовно са собом носио. Чак и поред тога, још пре званичног краја Другог светског рата почело је сукобљавање између дотадашњих савезника, Сједињених Америчких Држава са једне, и Совјетског Савеза са друге стране око тога како ће свет између осталог изгледати након краја рата. Убрзо након завршетка ратних операција и потписивања капитулације последње чланице некадашњег Тројног пакта на Западу је настао нови термин који би требао објаснити ново стање ствари на терену- Хладни рат.

Основу сукоба су чиниле различите визије о исправном путу развоја држава и народа током стварања новог светског поретка. Сједињене Државе су се залагале за успостављање јединственог светског тржишта уређеног по принципу капиталне зараде где су интереси тржишта важнији од интереса државе, док је Совјетски Савез настао у времену реализовања вишедеценијске идеје о држави која се брине за своје грађане и преко социјализма и комунизма као крајњег циља, остварује режимске задатке. Идеолошка борба између ова два, непомирљива система се у периоду Хладног рата пренела у многим подручјима света у праву физичку борбу две супротстављене политичке опције које су подршку скоро увек по правилу добијале од оне стране са којом су делили исте ставове и сличне погледе на будућност земље односно државе.

Тако је Хладни рат између Сједињених Држава и Совјетског Савеза често постајао и прерастао у Врући рат између народа широм света који су подржавали једну, односно другу страну, што је доводило до нових подела и прегруписања. Сматра се да је процес успостављања блоковске поделе света завршен до 1948. године². Отприлике негде у исто то време је коначно формулисана и нова доктрина о питањима америчке спољне политике у послератном свету, такозвана „Труманова доктрина“, по којој је Америка била дужна да брани ширење утицаја СССР-а првенствено а потом и комунизма уопште у свету кроз пружање помоћи свакој влади која је радила на њиховом сузбијању на својој територији³.

Активна спољна политика, како САД-а, тако и СССР-а, значила је глобално сучељавање на свим трусним подручјима у свету где је равнотежа унутрашњих снага била осетљива или нарушена. То се посебно односило на период непосредно након завршетка Другог светског рата. Такозвани „вакууми моћи“, односно територије које су након повлачења снага Централних сила остале без јасне дефиниције коме припадају постале су извор сукобљавања и полигон за одмеравање снага великих сила широм света. Затим се не сме занемарити већ поменути идеолошки мотив-да је припадност једној или другој страни дефинисана као погрешан пут који се може исправити само директним војним акцијама.

Данас, 21. веку изгледа као да је борба одлучена и победник одавно познат. Комунизам, као државно уређење се одржао у само неколико земаља на свету⁴ и чини се да је доживео пораз у борби са капитализмом. Велика већина некадашњих комунистичких држава је прошла кроз „напредне“ народне револуције које су их збациле са власти. Изгледало је да је Запад победио у борби, освајајући срца људи и апелујући на њихове жеље за америчким начином живота који је приказиван као пожељан, као једини исправан

² D. Stojanović, *RAĐANJE GLOBALNOG SVETA 1880-2015, VANEVROSPKI SVET U SAVREMENOM DOBU*, Beograd 2015, стр. 200

³ D. Stojanović, *RAĐANJE GLOBALNOG SVETA*, стр. 208

⁴ НР Кина, Куба, Лаос, Северна Кореја и Вијетнам су земље у којима су на власти комунистичке партије и дан-данас.

и достојан човека. Међутим, комунистички покрет је био далеко од тога да је уједињен пружао отпор према капитализму и продору Запада на његове територије. Разлике у развоју и будућности комунизма између самих комунистичких земаља су смањивале могућност јединственог отпора према Западу и уједно умањивале њихов заједнички отпор. Дакле, далеко од тога да је комунизам у свету пружао јединствен отпор продору капитализма. Чак би се могло рећи да му је уједно и олакшао посао.

Један од занимљивих примера који би то могао потврдити био је пример развоја билатералних односа НР Кине и СССР-а. Као две по територији и по броју становника највеће земље комунизма готово истог заједничког циља и списка непријатеља, очекивало би се да је њихова сарадња била готово континуирана и ненарушива. Па ипак, историјске чињенице говоре нешто сасвим друго. Постојање заједничких непријатеља их није аутоматски сврставало у најбоље пријатеље јер је свака од њих на своје специфичности желела реаговати самовољно, што је посебно видљиво по примеру решавања унутрашњих питања или економског развоја, тражећи у томе свој пут. Са друге стране, западне силе су деловале усклађено, са пар изузетака, под патронатом САД-а.

Међутим, оно што је још занимљивије јесте како то да је Југославија често било укључена како у савезе тако и у раскиде два „већа брата” који су неминовно са собом носили и одређене последице таквих дешавања. Дакле, историја Југославије је готово непрекидно била умешана како у међународна светска дешавања и одмеравања снага, како у сукобу Запада са Истоком, тако и током преломних дешавања унутар самог комунистичког блока. Стога је често ситуација у којој се Југославија налазила захтевала велику брижљивост и самостално сналажење у спољној политици. Једино је такав суптилни приступ могао уродити најбољим резултатима у датим околностима.

Пажећи да не провоцира превише реакцију великих сила, Југославија је покушавала да на путу сопственог развоја и напретка пронађе најбоље решења за акутна питања која су је пратила све време њеног постојања, како на унутрашњем, тако и на спољашњем равоју. Нови светски поредак је значио и нов приступ у решавању међународних проблема. Свака велика сила је у позицији да свој интерес наметне слабијим земљама који немају политичку вољу да јој се успротиве, војну силу да се супротставе или економску моћ да буду апсолутно независни. Глобални светски поредак је значио да је време изолације заувек прошло. Од свих се тражило да учествују, али су слабији трпели последице док су велики уживали повластице. Знајући то, са временом се развио нови покрет у свету који је представљао супротност стриктној подели света на два супротстављена блока, у чему је Југославија одиграла значајну улогу, а о чему ће бити речи касније.

Позиција Југославије

Па ипак, таква југословенска политика неминовно је значила да ће се земља налазити на путу редовног проналажења нових савезника. Када је пала у немилост Совјетског Савеза, Југославија је као једино решење у том тренутку видела окретање ка Западу, чиме су се њени односи са осталим комунистичким земљама услед тога неумитно погоршавали. Са друге стране, комунистичка партија Југославије је била далеко од тога да стане на страну свог највећег идеолошког противника, САД-а и њему блиских земаља, који су више пута до тада јасно манифестовали непријатељску политику према Југославији. Балансирање између ове две политичке опције ће постати једна од специфичних и препознатљивих одлика југословенске спољне политике.

У тако осетљивим политичким околностима развијала се и веома посебна југословенска спољна политика, која се огледала у одбијању дефиниције света као два стриктно супротстављена блока држава. Југославија је видела могућност коегзистенције у спољној политици без отвореног прихватања једне или друге стране, заједно са другим земљама у свету које су биле спремне да своју спољну политику базирају на начелима мирољубиве коегзистенције и широке међусобне сарадње. Тај заједнички покрет се заснивао на идеји о несврстаности.

Она није представљала трећу страну која је била спремна на сукоб са великим силама, већ савез земаља које су пружајући подршку једни другима хтели послати поруку мира свету. Она по природи јесте била антиколонијална и антиимперијалистичка, али то никако није значило подстрекивање сукоба са Сједињеним Државама или падање у ропство Совјетском Савезу. Можда је то један од разлога зашто они нису баш гледали потпуно благонаклоно на реализацију оваквог политичког модела јер је он у неку руку

представљао негирање исправности политике великих светских сила, ограничавање њиховог утицаја у свету и у неким случајевима отворену критику.

Рекламирајући политику несврстаности током својих путовања по свету Тито је вероватно хтео и да на неки начин надокнади улогу Југославије у дешавањима на светској политичкој сцени, а која би иначе постојала као својеврсна награда прикључивању неком од блокова. Несврстаност као алтернатива искључивој блоковској припадности. У свом говору на Универзитету у Рангуну Тито је изјавио да се „(нове независне државе) морају нужно опирати поларизацији у међународним односима између две велике силе, пошто је очигледно да би им таква поларизација одузела сваку могућност самосталне улоге у међународном животу. Као неразвијене земље које су тек однедавно дошле до своје независности оне су у положају да се њихови интереси не могу поклапати са уско схваћеним интересима великих и развијених држава и зато су мало склоне да се укључе у блокове окупљене око тих великих држава. Уопште узев, улога тих земаља у међународном животу делује у правцу ублажавања супротности и служи као корисна противтежа крајности с једне или са друге стране. У таквом свету једино је могуће решење примена принципа коегзистенције...⁵”. Таква специфична врста спољне политике је касније омогућавала Југославији да евентуално сваку врсту потребне помоћи може тражити и од једне и од друге велике силе, у зависности од тренутне позиције Југославије у међународним односима.

На унутрашњем плану Југославија је из рата изашла са идејама о проширивању чланова комунистичке партије Југославије и елиминисању могућности скретања од званичне идеологије КПЈ по осталим унутрашњим питањима, као што је било национално питање, однос према пораженима у земљи итд. Међутим, у исто то време дешавао се и процес избацивања оних чланова партије који су тежили другачијој идеологији од званичне идеологије КПЈ. Од својих припадника КПЈ је очекивала да буду пример и

⁵ M.Vojvodić, Đ. Stanković, *SAVREMENI SVET, Ilustrovana ISTORIJA SVETA IV*, Beograd 1983, str. 337

носиоци новог друштва и његових начела. Посебна пажња је поклоњена националном питању и заступљености припадника свих нација у власти, судству, управи итд⁶.

Слично као и у кинеском случају, највећи број припадника КПЈ је потицао са села. Па ипак, КПЈ је била радничка партија по свему ономе што је заступала, упркос веома малом броју радника, студената и других који су преузели водећу улогу у Партији, а како се она буде развијала тако ће се развијати упоредо са њом и чиновнички кадар⁷. Титов владајући ауторитет никад није довођен у питање.

⁶ В. Petranović, *ISTORIJA JUGOSLAVIJE 1918-1988. SOCIJALISTIČKA JUGOSLAVIJA 1945-1988, knjiga III, Beograd 1988*, стр. 42

⁷ Исто, стр. 43

Значај Хладог рата

Обећавајући почетак

Још је 1947. године, док је кинески грађански рат био у свом пуном обиму, маршал Тито изјавио да „код нас (у Југославији) има много интереса за Кину и Индију. Сваки наш човек, и сељак и радник, желео би да зна нешто више о вама...успостављањем нашег дипломатског представништва у Кини ми желимо да дођемо у контакт са кинеским народом и да упознамо наш народ са догађајима у вашој земљи...зато што волимо кинески народ и зато што хоћемо да знамо зашто се он бори...⁸“. Представник синдиката ослобођене територије Кине Лиу Нинг Ји је током посете Београду 1947. године, заједно са представницима свеиндијског синдикалног покрета, предложио да се за почетак успоставе везе између синдикалних организација, пошто у том тренутку није било могуће да Југославија има своје дипломатско представништво у ослобођеном делу Кине.

Дакле, несумњиво су кроз ове речи видљиве симпатије и другарска подршка југословенских народа према кинеском народу. На то је могла утицати и слична историјска ситуација у којој су се нашли грађани Југославије са једне, и Кине са друге стране. Обе земље су током Другог светског рата биле жртве спољне агресије од стране непријатеља који су били у међусобном политичком, економском и војном савезу Тројног пакта. Оба народа су прошла кроз велика ратна разарања, материјалне жртве, економско искоришћавање и уништавање културног блага. Кроз борбу са непријатељем непобитно је

⁸ Белешка о разговору маршала Јосипа Броза Тита са представницима синдиката ослобођене територије кине и свеиндијског синдикалног покрета, 7.7.1947, НР Кина, IX, 60/11 -1-61,бр. 1

растао и јачао комунистички покрет обе земље, стицајући подршку у ширим народним слојевима који су тиме јачали реални политички значај комунистичке идеје и праксе. Истовремено је борба са страним окупаторима у исто време значила и борбу против конкурентних оружаних група у самој земљи. Југословенски комунисти су кроз велика људска и материјална страдања на крају извојевали победу и дошли на власт, што је вероватно будило наду у сличан исход код њихових кинеских другова. Стога и не чуди што је председник Тито изјавио отворену подршку кинеским комунистима који у том тренутку још увек воде оружану борбу у земљи против монархо-присталица генерала Чанг Кај Шека.

Сентименталност који је комунистичка борба за победу изазивала код осталих комунистичких партија и држава је несумњиво доприносила јачању веза између комунистичких партија које су међусобно биле удаљене хиљадама километара, јачајући њихову свест о заједничкој борби против заједничких непријатеља кроз емпатију и подршку коју су могли очекивати искључиво једни од других. Међутим, изјаве попут ове нису остављале сумњу на питање будуће сарадње две земље. Светла будућност је била једини подразумевани ток догађаја везан за југословенско-кинеске односе. Југословенска страна је са нестрпљењем ишчекивала коначну победу кинеске комунистичке револуције у грађанском рату како би њихова узајмна сарадња добила и легитимитет од стране нових власти.

Као што је било речено, још је краљевина Југославија имала своје дипломатско представништво у Шангају, које је страдало током јапанске инвазије на Кину. Са избијањем Другог светског рата и међудржавни односи су скоро замрли. Обе земље су се нашле у ратном вихору, ограничене на контакт са Савезницима. Грађански рат је још више поделио земљу, док су Савезници били веома селективни у пружању помоћи ослободилачким покретима, како четничком покрету у Југославији на почетку рата тако и монархијском покрету у Кини који је предводио царски генерал Чанг Кај Шек.

Међутим, југословенски комунисти су стекли широку подршку народних маса и преокренули ситуацију у своју корист, наметнувши се Савезницима као једини ослободилачки фактор који има реалану превласт и снагу на самом терену. Одмах након завршетка рата кренула је и консолидација власти, у почетку заједно са осталим политичким неистомишљеницима, да би се тај поцес убрзано завршио потуним освајањем власти од стране комуниста и организовањем државе пратећи искуство СССР-а, који је имао значајну улогу ународноослободилачкој борби. Са друге стране, након капитулације Јапана Кина се нашла у директном сукобу комуниста са једне стране, које је предводио Мао Це Дунг, и снага генерала Чанг Кај Шека са друге стране, који је уживао подршку Савезника, па чак и самог Стаљина лично, услед њихове спремности да Стаљину дају одређене територијалне и економске уступке уколико он обустави помоћ комунистима. Па ипак, комунистички покрет је стекао широку подршку становништва, док је улога СССР-а од почетка била готово занемарљива. Наслућивала се победа комуниста, слично као и у Југославији, што је отварало могућности нове сарадње између две комунистичке партије.

Преокрет. Тачка без повратка

Међутим, овакве јако позитивне наде у заједничку светлу будућност, сарадњу и солидарност комунистичких партија прекинуо је један од историјски гледано најважнијих догађаја за историју Југославије. У питању је била осуда југословенског вођства и пута од стране организације Информбироа, која је основана на иницијативу Совјетског Савеза са циљем да води рачуна о комунистичким партијама и њиховом значају и улози у комунистичком свету. Информбиро је укупно одржао три заседања, у Београду 1947., у Букурешту 1948. и у Будимпешти 1949. године. Резолуција Информбироа од 28. јуна 1948. на заседању у Букурешту је донела искључење комунистичке партије Југославије под оптужбом да уводи капитализам, и то само годину дана након свог настанка⁹.

Југославија је заједничку резолуцију СССР-а и земаља Коминформа доживела као напад на „вољу и одлучност Југославије, исказану још у току народноослободилачке борбе и социјалистичке револуције да самостално одређује своју унутрашњу и спољну политику и да буде равноправни чинилац у међународним односима; настојање политичког руковођства на челу са Стаљином, да укључи Југославију у своју сферу интереса и да јој наметне свој модел унутрашњег развоја”¹⁰. Жеља Југославије да самостално доноси одлуке чак и по цену сукоба са светском силом какву је представљао Совјетски Савез који се налазио на истој идеолошкој основи са Југославијом је било новина у дотадашњој младој политичкој пракси поделе света на два међусобно супротстављена политичка блока, какву су познавали и Совјетски Савез, али и Запад¹¹.

⁹ М.Ж. Чалић, *ИСТОРИЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ У 20. ВЕКУ*, Београд 2013, стр. 235

¹⁰ R. Petković, *NESVRSTANA JUGOSLAVIJA I SAVREMENI SVET; Spoljna politika Jugoslavije (1945-1985)*, Зарепб 1985, стр. 13

¹¹ D. Bogetić, *KORENI JUGOSLOVENSKOG OPREDELJENJA ZA NESVRSTANOST*, Београд 1990, стр. 185

На унутрашњем плану у земљи је започела борба против ткз.„информбироваца”, односно совјетских присталица и симпатизера, од којих су многи ухапшени и затворени. Југославија се нашла у ситуацији без преседана, без могућности да анализирајући нечији други пример, извуче поуку како се поставити у тим новим околностима.

То је био период огромног политичког притиска на Југославију. Са једне стране, постојала је реална претња да ће земље Источног блока, на челу са Совјетским савезом, извршити агресију на Југославију у циљу кажњавања и преваспитавања њеног политичког руковођства. У земљи су организовани масовни војни маневри југословенске армије како би се земља припремила за одбрану. Додатне проблеме је створило и искључивање Југославије почетком 1949. Из организације Савета за узајамну економску помоћ од стране Совјетског савеза¹², чиме се Југославија нашла у изузетно тешкој економској ситуацији равној санкцијама, јер се сва економска помоћ у виду капитала и технологије планирала увести управо из Совјетског савеза. Након оваквих корака против Југославије њен дефицит се повећао 50% укупне вредности извоза¹³.

Таква спољнополитичка претња је неумитно водила ка што већој сарадњи Југославије са западним силама, што је подразумевало како економску, тако и војну сарадњу¹⁴. Међутим са друге стране, иако комунистичка земља, Југославија није желела да постане ни совјетски сателит у источној Европи и стога је сукоб са једном од ове две међусобно супротстављене силе гурао Југославију више ка једној, односно другој страни која би јој пружила подршку.

¹² М.Ж. Чалић, *ИСТОРИЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ У 20. ВЕКУ*, стр. 236

¹³ В. Petranović, Č. Štrbac, *ISTORIJA SOCIJALISTIČKE JUGOSLAVIJE*, Beograd 1977, стр. 109

¹⁴ D. Bogetić, *KORENI JUGOSLOVENSKOG OPREDELJENJA ZA NESVRSTANOST*, стр. 186

Веома специфична ситуација у којој се Југославија тада нашла изискивала је опредељивање за политику „невезивања за западне силе и супротстављање њиховој империјалистичкој политици”¹⁵, као и борбу против асимилације земаља Источног блока под пуним ауторитетом Совјетског Савеза који је себе видео као неоспорни ауторитет у комунистичком свету.

У таквим спољно-политичким околностима оно што је утицало највише на даље развијање односа Југославије и Кине била је Резолуција коју је комунистичка партија Кине донела поводом случаја Југославије и сукоба са Совјетским Савезом, а којом се потврђују донете мере Информбироа против КП Југославије¹⁶, чиме је кинеско руковођство показало да безусловно стоји уз СССР и подржава његову политику према Југославији. Овакав неповољан развој ситуације по југословенску позицију није могао пружити основ за неку светлу будућност. Посебно се размишљало о томе како би требало одговорити на овакво отворено стајање на страну Совјетског Савеза од стране кинеских руководилаца упркос почетном позитивном прилазу Југославије према кинеској комунистичкој борби и њеној отвореној подршци кинеским друговима. Па ипак, касније је са југословенске стране било наложено да се успостави контакт са члановима кинеске делегације на Конгресу за мир и жељи да се покрене питање одашиљања дописника Тањуга у Кину¹⁷ током априла 1949. године, што показује да југословенско вођство још увек није одустајало од идеје за успостављањем дипломатских односа са Кином без обзира на њену пуну подршку осуде Југославије. Нема сумње да су савременици ових дешавања увидели значај сарадње са НР Кином и све веће могућности међусобне сарадње.

¹⁵ D. Bogetić, *KORENI JUGOSLOVENSKEG OPREDELIJENJA ZA NESVRSTANOST*, стр. 164

¹⁶ ДВА ВЕКА МОДЕРНЕ СРПСКЕ ДИПЛОМАТИЈЕ, Ч. Попов, чланак од Ј. Чавошки, *Почеци дипломатских односа Југославије и Кине*, Београд 2013, стр. 288.

¹⁷ *Депеша*, 21.4.1949, НР Кина, IX, 60/II -1-61,бр. 4

Након формалног завршетка грађанског рата у Кини и проглашења НР Кине 1.10.1949. у Пекингу, совјетски амбасадор у Пекингу је извршио притисак на кинеско руковођство како би добио гаранције лично од председника Мао Це Дунга да НР Кина у том тренутку неће успостављати дипломатске односе са Југославијом¹⁸. Сукоб Југославије и СССР-а је значајан и сукоб са свим земљама Источног блока, али и шире. Иако је Владимир Поповић упутио телеграм сазваничним признањем НР Кине од стране Југославије још 05.10.1949, са кинеске стране није било никаквог одговора¹⁹. Кинеска страна је испоштовала обећање дато совјетским друговима. Стога је пропао овај први званични покушај успостављања сарадње на државном нивоу.

Притисак који је СССР вршио на Југославију, заједно са земљама социјалистичког лагера је током наредних година настављен, а чак је и 1951. претио да избије у оружани сукоб. Последица тога је била повећана сарадња југословенских власти са Западом²⁰, као једини могући излаз из тешке и незавидне ситуације у којој се наша млада југословенска држава. Средином августа 1950. америчке банке доносе одлуке о новчаном зајму Југославији у укупном износу од 120 милиона долара²¹, док је преко ткз. Трипартитног уговора Југославија за пет година, од 1950-1955. примила помоћ у износу од 1,5 милијарде долара²². Посебно место у овом периоду представља и склапање војног савеза са Турском и Грчком²³.

¹⁸ ДВА ВЕКА МОДЕРНЕ СРПСКЕ ДИПЛОМАТИЈЕ, стр. 288.

¹⁹ Исто, стр. 289

²⁰ Lj. Dimić, JUGOSLAVIJA I HLADNI RAT, Oglеди o spolјnoj politici Josipa Broza Tita (1944-1974), Beograd 2014, str.124

²¹ D. Bogetić, KORENI JUGOSLOVENSКОG OPREDELJENJA ZA NESVRSTANOST, стр. 197

²² Исто, стр. 198

²³ Исто, стр. 200

Током грађанског рата у Грчкој Југославија је помагала грчке комунисте, што ју је наравно опет довело у сукоб са Западом, али и са Стаљином, који је страховао од интервенције Запада у Грчкој против комуниста услед југословенске војне подршке грчким друговима. Истовремено односи Југославије према СССР-у су били конфронтирани услед Титове политике према Албанији и Бугарској²⁴. Титову идеју о Балканској федерацији Стаљин никада није добро примио јер је зазирао од моћи коју би Југославија у том случају стекла и која би јој омогућила да води самосталну политику у односу на СССР. Тај период југословенске спољне политике обележило је нарочито ангажовање на сређивању међудржавних односа са суседним земљама, земљама Западне Европе и услед таквих околности са САД-ом.

И Америка је имала свој рачун у уплитању у југословенско-совјетске односе. Као последица америчке „стратегije клина” (која је подразумевала пружање америчке политичке, новчане и војне помоћи земљама које су показивале жељу за раскидом веза са СССР-ом) између 1948. и 1960. процењује се да је Југославија добила између 1.5-2.4 милијарде долара²⁵. То је, између осталог, била и последица антикомунистичке хистерије која је захватила Америку, а која је позната под називом „red scare”²⁶, која подудара и са почецима агресивније спољне политике САД-а. Америка је тако настојала да на сваки могући начин ослаби комунистички лагер, створи раздор и преузме водећу улогу у сузбијању совјетског утицаја, био он идеолошке, економске или војне природе. Тако се Југославија поново нашла у центру сукоба интереса великих сила који су своју моћ одмеравали настојањима да привуку југословенско руковођство на попуштање или сарадњу.

²⁴ М.Ж. Чалић, *ИСТОРИЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ У 20. ВЕКУ*, стр. 234

²⁵ *Исто*, стр. 247

²⁶ D. Stojanović, *РАЂАЊЕ GLOBALNOG SVETA 1880*, стр. 236

Оно што је Југославија предузела на унутрашњем плану са циљем јачања политичке позиције се видело након Шестог конгреса комунистичке партије Југославије у новембру 1952. године у Београду. Назив партије је промењен у Савез комуниста Југославије. Такође су биле донете и одлуке којима се критиковала дотадашња политика Совјетског савеза према Југославији, а свака врста политике сукоба је окарактерисана као агресивна. Међутим, оно што је било важно постићи је била консолидација у унутрашњим редовима комунистичке партије Југославије, како би се политичко вођство земље могло у потпуности посветити вођењу спољне политике, без бриге о могућој побуни унутар редова сопствене партије. То је била порука намењена и унутрашњим и спољним факторима нестабилности.

Откривање истине

Први кинески амбасадор у Југославији, господин Ву је разматрајући разлоге дугогодишњег непостојања високих политичких веза између Југославије и Кине током свог каснијег мандата, када су дипломатски односи били већ успостављени, између осталог анализирао тадашњу ситуацију и навео да је „резолуција Информбироа била правилна, а да је критика била другарска...покушајем критике Југославије хтело се постићи добри резултати, да би се Југославији помогло, но резултат је био рђав...” Даље је речено и да је са виђења КП Кине КП Југославије допустила „грешке националистичког карактера и да те грешке треба критиковати”. То није било ништа ново. На трећем заседању Коминформа у Будимпешти 1949. године Југославија је управо била оптужена да уводи национализам на широка врата, да прихвата капитализам и служи интересима буржоазије и западног империјализма. Дакле, те оптужбе су биле само преписане и преузете како би биле искоришћене као добар изговор за саботирање развоја међусобних веза.

Такође у документу стоји да се кинеска страна „извињава да није одмах била успоставила дипломатске односе и желе да кажу да ти односи нису успостављени због тога што је сукоб између Југославије и СССР-а избио 1948. године а они су успоставили државу 1949. године. *Ситуација је била компликована и нису могли поћи другим путем који није на линији са СССР-ом...*“.

Ова реченица у суштини пружа одговор на питање због чега дипломатски односи нису одмах били успостављени између ФНР Југославије и НР Кине упркос годинама које су пролазиле и искреним жељама о сарадњи две земље на почетку стварања биполарног света и новог светског поретка након завршетка глобалног Другог светског рата и подршке коју је Југославија пружала својим кинеским друговима.

Након завршетка Другог светског рата наступила је нова етапа у међународним односима. Са једне стране је стајао Совјетски Савез, који је по територији и броју становника превазишао улогу подређености у односу на европске силе, и који је из рата изашао са огромним губицима али и великим ратним пленом. „Од Шћећина до Трста”на Западу па све до Порт Артура и Курилских острва на крајњем Истоку црвенила се застава комунистичке победе. То је само наговештавало моћ, значај, и улогу СССР-а у уређивању послератног света. Са друге стране налазиле су се САД, земља која није доживела ратна разарања на својој територији али је својим готово неисцрпним економским, ратним и људским материјалом кључно допринела коначној победи савезника.

Међутим, у идеолошком, културном, политичком, економском скоро сваком другом смислу се разликовала од СССР-а готово до тачке када су се те разлике могле међусобно испоштовати само силом. Отворени сукоб између ове две веле силе се није смео дозволити, посебно услед појаве новог застрашујућег оружја какво до тада свет није видео, али се ипак јасно манифестовао и водио на мањим фронтovima локалних жаришта широм света. Унутрашња борба за власт многих држава је истовремено значила и тражење подршке једне или друге веле-силе, због чега овај специфичан период у историји света познат и као биполарни свет, који обухвата период од 1945. до 1959. године. Комунистичке земље су гледале ка СССР-у као једином заштитнику и савезнику у борби против капитализма и западног империјализма, док су западне силе и Запад постале извор подршке свакој групи у свету која се борила против ширења комунизма.

Кина као млада комунистичка земља је једину подршку могла добити од СССР-а. О некој помоћи са Запада није могло бити речи. Па ипак, међусобно неповерење је постојало како услед зазирања Москве од кинеског пута у комунизам, који је деловао у правцу независности, тако и због неповерења које је Мао имао према Стаљину услед његове раније подршке националистима који су совјетско немешање били спремни да плате и делом своје територије(нпр. Порт Артур и Даилан) у својој борби против комуниста.

Стаљин је био веома неповерљив па чак и сумњичав према комунистима који су могли у будућности деловати самостално, без обзира на то што су припадали истој идеолошкој групацији. Кинеска револуција је одувек садржавала тај дух слободе у одлучивању без уплитања Москве²⁷. Са друге стране, Мао је такође био неповерљив према Стаљину услед његове раније подршке националистима, али је више био убеђен у дуготрајно непријатељство САД-а према Кини²⁸.

Одмах након завршетка грађанског сукоба Москва је одобрила зајам Кини у износу од 300 милина долара помоћи, које су потом распоређене на исплату у року од 5 година а велики део прве рате Совјетски Савез је задржао за себе у име отплате дугова. У изградњи ратом уништене кинеске индустрије је предвиђена помоћ у 50 великих пројеката. Са друге стране, Манџурија је била призната као део совјетске сфере утицаја, што је на практичном плану значило да СССР добија „вишак” залиха кинеског рудног богатства током наредних 14 година²⁹. Кинески модел унутрашњег развоја је могао да почне. По угледу на СССР донет је први петогодишњи план, и све док није испунио испунио већину својих циљева до краја 1956. био је то период највеће сарадње између СССР-а и НР Кине³⁰.

Дакле, као што се може закључити, немогућност Кине да пронађе другог савезника у комунистичком блоку који би јој могао помоћи да крене путем економског и сваког другог опоравка је стављао Кину у положај да по скоро свим међународним питањима увек као по обавези стане на страну Совјетског Савеза. Економска цена опоравка је плаћена политичком ценом потчињености и пуког слеђења спољне политике која се манифестовала потврдним климањем главом и у случајевима када су Кинези можда искрено мислили или осећали другачије. То је разлог због кога је Кина подржала

²⁷ J. Young, J. Kent, *INTERNATIONAL RELATIONS SINCE 1945*, Oxford 2003, стр. 53

²⁸ Исто, стр. 185

²⁹ J. Fenby, *POVIJEST SAVREMENE KINE, Propast i uzdizanje velike sile 1850-2008*, Zagreb 2008, стр. 392

³⁰ J. D. Spence, *The search for modern China, USA, 1999*, стр. 517

Резолуцију Информбироа о Југославији и смернице из Москве и по свим другим политичким, економским и културним питањима. У супротном би, по њеном мишљењу, могла ризиковати да остане без једине подршке коју је добијала са стране, како оне најпотребније новчане, тако и војне, научне и све друге коју је Совјетски Савез пружао упркос сопственим потребама опоравка након краја Другог светског рата.

Па ипак, могло би се рећи да је унутрашња ситуација у Кини била још гора. Готово читава индустријска инфраструктураа која се налазила на обалама мора близу великих трговачких градова је била уништена и опљачкана од стране Јапана у рату. Манџурија, велика територијална област обилата рудама неопходним за развој тешке и лаке индустрије се налазила у совјетској сфери утицаја, док су огромне унутрашње области биле насељене сиромашним становништвом које се бавило основном пољопривредом која је давала таман толико рода колико је било неопходно за преживљавање, а услед сушних година дешавало се да уопште и нема рода. Управо је прве месеце нове власти обележила огромна глад. Путевима је лутало преко два милиона припадника бившег Чанг Кај Шековог режима који су пљачкали становништво. Образовани слој становништва, који је био веома малобројан је отишао у емиграцију. Само је око 5% становништва радило у индустрији. Стога је очигледно колико је совјетска помоћ била неопходна Кини да колико-толико стане на своје ноге и почне процес опоравка, а за све то су морали постојати и више него добри међудржавни односи који ни са чим нису смели бити угрожени.

Ни сам Совјетски савез није имао више ресурса да обезбеди за брзи опоравак Кине. Територија и становништво СССР-а су претрпели невиђена разарања у целокупној људској историји, али је мање-више успешно примењујући радничке мере на унутрашњем плану пронашао рецепт за изузетан економски опоравак. Баштинећи вишедеценијско искуство у привреди совјетски комунисти су успели пронаћи делотворан приступ изградњи комплетне државе, од управљачког па све до сељачког нивоа, селективно примењујући идеолошке поставке Маркса и Енгелса у совјетским условима.

Такав исти модел развоја није био апсолутно примењив у кинеском случају. Кинески традиционализам је био дубоко укореењен и по суштини различит од совјетског. Миленијумска царевина је оставила дубок траг у размишљањима кинеског човека, док је конфучијанизам пружао смернице за вођење његове душе. Међутим, идеје комунизма су универзалне и његови идеали су примамљиви, али њихова пракса је нешто сасвим друго. Због тога кинеска верзија совјетског система организовања државе није могла бити примењива а ни реална. Када је то разумео, Мао је решио да „усклади” комунистичке принципе са кинеском традиционалношћу, и уместо инсистирања на радништву као покретачкој снази државе Мао је поставио кинеског сељака у центар система, што је представљало својеврстан преседан у комунистичком свету.

Три „друга”

Сукоб интереса

Званичних контаката између државног врха НР Кине и ФНР Југославије и даље није било, а тешко да је и могло да их буде јер, „...судећи по држању кинеских дипломата у Делхију према нама за сад закључујемо да нас они сврставају у категорију земаља блиских САД, земаља за које немају интерес. Познато је да су 1952. одбили да приме писмо друга Вилфана којим их је обавештавао о предаји акредитива. Слично су поступили и са (другим) нашим писмима...Неколико пута се догодило да су се Кинези демонстративно удаљили кад су се случајно нашли у друштву са Индусима, Русима и нама...³¹”. Овакав извештај југословенске амбасаде из Њу Делхија говори довољно о томе да ли је било каква промена у политичким односима у том тренутку била могућа на некој вишој дистанци. Тврди став Кинеза о искривљености југословенског пута у комунизам је спречавао сваки међусобни контакт кинеских и југословенских званичника, што се односило и на случајне сусрете, као што је на пример био овај за време једне прославе у Њу Делхију.

На такво понашање Кинеза утицало је неколико ствари. Једну ствар смо већ споменули, а то је била неписана обавеза Кине да следи политику СССР-а у међународним односима услед велике зависности од његове помоћи. Друга ствар је била и новчана помоћ од стране Запада према Југославији за време ИБ блокаде, као и склапање војног савеза са земаљама које припадају западној сфери утицаја су касније представљали камен спотицања у односима Југославије и Кине, јер су Кинези били искључиви у тврдњи да је таквим својим политичким одлукама Југославија стала на страну Запада, као и да се

³¹ Телеграм Њу Делхи, 29.4.1954. Фонд 75, бр. 45705

обавезала да ће такву помоћ са Запада платити безусловном подршком западном империјализму у свету. Кинези су веома замерали Југославији склапање уговора са САД-ом из 1951. године који је укључивао инвестирање у југословенске фирме, као и војно-безбедносног уговора из 1955. године³². То су касније више пута пребацивали југословенским колегама. Кинези су схватили да је покушај Коминформа да присили Југославију на попуштање и враћање у социјалистички табор пропао, јер је на место економских сарадника уместо социјалистичког лагера дошао западни капитализам, који је пре свега новчано, а потом и у виду друге помоћи ускочио на југословенско тржиште, наравно имајући при томе своје циљеве.

Још једна тачка сукоба била је и југословенска осуда „кинеске агресије” за време Корејског рата. Наиме, након пораза империјалног Јапана у Другом светском рату територија Кореје је подељена тзв. 38. паралелом. На северу се налазио комунистички режим на челу са Ким Ил Сунгом, а на југу прозападни политичари које је предводио Сигман Ре. У условима ратног разарања и безбројних жртава, обнова земље је била веома важан али и напоран задатак. Побуне су често избијале, а политичари су им приписивали како социјални, тако и политички карактер. Таква нестабилност није никоме одговарала. У таквим условим север се одлучио да пређе границу паралеле и нападне југ. У рату који је потом избио насиље се неконтролисано ширило. Биполарни свет је значио да СССР и САД имају право и обавезу да се умешају у сукобе и помогну у одбрани својих присталица од стране агресора која подржава друга страна. Међутим, када су се кинеске трупе директно умешале напавши међународне снаге током новембра 1950. и у таквим условима је мало недостајало да избије директан сукоб кинеских и америчких снага³³. Амерички генерал МакАртур, под чијом командом су се налазиле мировне снаге је помишљао и заговарао идеју директног војног сукоба са Кином, па чак и употребу атомске бомбе да би присилио Кинезе на попуштање, што је изазвало праву буру унутар америчких политичких и војних кругова. Услед бојазни од могућег избијања Трећег

³² Материјал о боравку југословенске синдикалне делегације у НР Кина, мај 1955., НР Кина, IX, 60/11-1-61,бр. 17

³³ D. Stojanović, *RAĐANJE GLOBALNOG SVETA*, стр. 229-234

светског рата труман је сменио МакАртура, а ускоро су одржани и преговори о примирју, након чега се фронт стабилизовао и није било битнијих померања до склапања примирја у јулу 1953. године.

У складу са таквом ситуацијом на терену организација УН-а је донела Резолуцију у којој је осудила НР Кину за агесора. Улога Југославије у УН-у том приликом је била запажена од стране Кинеза који су потом то замерали и између осталог кочили даље развијање директних дипломатских односа. Специфичност положаја Југославије је била та да је она управо захваљујући подршци САД-а била изабрана за несталног члана Савета безбедности УН-а у мандату од 1. јануара 1950. до 31. децембра 1951. године, дакле управо у периоду избијања Корејског сукоба³⁴.

Југословенски службеници су извештавали да су познати критички ставови наше владе према НР Кини за време Корејског рата, када су УН прогласиле Кину агресором...наше становиште је полазило од тога да овакву квалификацију не треба држати за трајну...у последње време је знатно еволуирала спољна политика Кине у позитивном правцу...влада ФНРЈ полази од становишта да је Формоза интегрални део Кине...³⁵". Југославија је раније више пута пружала подршку кинеским настојањима да буде примљена у ОУН. Међутим, овога пута ствари су стајале другачије„Ми смо маја 1951. гласали у УН-у за резолуцију 500(V) којом је усвојен ембарго ратног и стратегијског материјала према НР Кини...ми смо преузели обавезе којих се не можемо једнострано одрећи док се то питање не реши на ширем, међународном плану...таква ситуација у великој мери отежава развој трговине са НР Кином³⁶".

³⁴ В. Petranović, *ISTORIJA JUGOSLAVIJE*, стр. 247

³⁵ Информација ДСИП-а, „Материјали о Кини“, mart 1956, НР Кина, IX, 60/ I I -1-61,бр. 25

³⁶ Информација ДСИП-а, „Материјали о Кини“, 12.6. 1956, НР Кина, IX, 60/ I I -1-61,бр. 27

Иако је желела добре односе са НР Кином, Југославија је остала принципијелна својој оригиналној политичкој идеји да различитост у погледима на нека питања са другим комунистичким земљама не значи нужно и урушавање јединства комунистичког лагера, и због тога се залагала за оно што је сматрала да је исправно у том тренутку. Тито је током априла 1950. године изразио жељу Југославије да „брани права малих и колонијалних народа на слободу и независност, јер блоковска политика представља латентну опасност од ратних сукоба и катастрофа за човечанство...”³⁷. Међународни сплет дешавања није баш ишао на руку развијању односа Југославије и Кине.

Истовремено је очигледна и велика несигурност кинеских руководилаца по питању унутрашњег тока дешавања, како у самој комунистичкој партији Кине, тако и међу обичним народом. Мао Це Дунг је гајио велика очекивања поводом кинеске будућности. Први петогодишњи план је делимично испунио очекивања, док су остали планови показали сву неоснованост замишљања кинеске државе као земље убрзане индустријализације и невиђеног напретка зарад минималне цене. Нагласак на развијању индустрије се могао схватити само уколико би се узео у обзир сељачки карактер кинеске државе, где је огромну већину становништва сачињавао управо сељачки слој. Оно мало образованих људи је избегло услед рата у иностранство, један део њих је дошао у сукоб са новим властима, услед чега се показало да је кинески напредак немогућ без подршке Совјетског савеза који је помагао Кини да успостави производњу у фабрикама и да се индустрија покрене пославши велики број својих стручњака да помогну кинеском развоју. Стога је Кина морала платити такву помоћ политичком потчињеношћу, барем у прво време.

У Корејски рат Кинези су се умешали на инсистирање Стаљина, а велики део новчане помоћи Совјетског савеза је отишао на наоружавање. Кина, која у том тренутку није била спремна на нови сукоб, изашла је из Корејског рата са дефицитом од 5 милијарди долара и

³⁷ В. Petranović, *ISTORIJA JUGOSLAVIJE*, стр.360

огромним људским губицима.³⁸ У томе се управо огледа иронија судбине. Кина која није желела да самовољно уђе у Корејски сукоб и сукоби се са америчким војним снагама у тренутним околностима је ипак то учинила на Стаљиново инсистирање. Југославија, која је добила подршку САД-а да уђе као нестална чланица у Савет безбедности то чини управо у тренутку када почиње Корејски рат. У складу са својом принципијалном политиком, а и услед економске блокаде од стране Совјетског савеза и Стаљинове претње војном акцијом кажњавања југословенског руковођства она налази на заједнички језик са Западом и декларативно осуђује агресију Кине у Кореји. И једна и друга страна, приморане на унутрашњем и спољашњем плану да играју улогу супротну њеним искреним схватањима, уместо да их приближи, удаљила их је још више.

³⁸ Ђ. Radenković, *Portreti savremenih ličnosti*, Beograd 1972, str. 502

Велико измирење

Иако је југословенска страна у годинама које су уследиле помно пратила дешавања везана за Кину, како на спољном плану, тако и на унутрашњем, промена у државничким односима није било. Већ је од 1952. године ДСИП³⁹ тражио да му се доставе биографије свих чланова централног комитета комунистичке партије Кине, па чак и кандидата за водеће партијске позиције⁴⁰. Како стоји у аутентичним историјским изворима из тог периода: „...почетком 1952. упутили смо амбасадама у Лондону, Москви и Њу Делхију циркуларно шифровано писмо којим смо затражили да нам према могућностима достављају информације и друге материјале о НР Кини... да би боље могли да пратимо политички и економски развитак Кине било би потребно да примамо штампу и публикације како кинеског извора тако и осталог... материјална средства биће обезбеђена...⁴¹”. Дакле, југословенска страна је скупљала информације како о кинеској спољашњој политици тако и на унутрашњем плану чиме је често показивала интересовање веће него уобичајено.

Прекретницу у државничким односима Југославије и Кине је започео ни мање ни више Совјетски Савез. Као што је поменуто раније, водећа улога СССР-а у комунистичком свету била је огромна. НР Кина је, услед њене економске, политичке, научне и војне зависности од помоћи и подршке Совјетског Савеза по спољно-политичким питањима на међународном плану испољавала потпуно ослањање на политику и мишљење СССР-а, што је значило у преводу да је тренутно стање југословенских политичко-државничких односа са СССР-ом било у неку руку пресликана копија њених тренутних политичких односа и са НР Кином.

³⁹ *Државни секретеријат иностраних послова*

⁴⁰ *Информација о организацији и руковођству КП Кине, 1952, НР Кина, IX, 60/ I-1-71, бр. 13*

⁴¹ *Амбасади ФНРЈ-Washington, 10.3.1953. Фонд 71, бр. 44713, МСП Р. Србије*

Или како су се изразили савременици ових дешавања, „...може се рећи да су се Кинези у својој политици према нама увек руководили првенствено својим државним интересима при чему су се брзо одрицали прокламованих принципијелних ставова када су оцењивали да то угрожава њихове државне интересе,,*пресудан фактор који је деловао и даље делује на спољну политику Кине...је њено пуно ослањање на СССР који је Кини потребан како због њене економске изградње тако и због безбедности...на промену кинеског става је деловала чињеница да је ново совјетско руководство после смрти Стаљина кренуло путем нормализације и побољшања односа са Југославијом...⁴²”.*

Све до Стаљинове смрти није било могуће учинити да се односи Југославије са једне стране и СССР-а, Кине и осталих комунистичких земаља са друге стране поправе. Преокрет је наступио са писмима Хрушчова од 22. јула 1954. године, као и са онима која су потом уследила а тицала су се совјетско-југословенских односа који су до тада били на најнижем могућем нивоу⁴³. Декларација влада Југославије и СССР-а из 1955. означила је крај дотадашње политике Совјетског Савеза и почетак нормализације односа Југославије са СССР-ом и другим социјалистичким земљама⁴⁴. Међутим, било је и отворених неслагања, посебно око положаја Југословена који су на 1948. гледали исто као и Совјетски савез. Захтев Хрушчова је био да се прогласи амнестија за њих, што је учињено али само у појединачним случајевима. Велики број југословенских Информбироваца је остао у СССР-у. Такође је совјетска страна осећала огорчење због тамницења југословенских комуниста у Југославији⁴⁵.

Све у свему, совјетска спремност на попуштање у односима са Југославијом била је само увертира у оно што ће у историографији постати познато као чувени 20. конгрес

⁴² Информација „Преглед наших државних и партијских односа са Кином“, 1957, НР Кина, IX, 60/ I I -1-61, бр. 58

⁴³ Lj. Dimić, *JUGOSLAVIJA I HLADNI RAT*, стр. 128

⁴⁴ R. Petković, *NESVRSTANA JUGOSLAVIJA I SAVREMENI SVET*, стр. 15

⁴⁵ Џ. Ридли, *ТИТО*, Нови Сад 1998, стр. 319

комунистичке партије Совјетског Савеза на коме је Хрушчов отворено изнео идеју „дестаљинизације”. То наравно није прошло без великог отпора на унутрашњем плану. Старија генерација комуниста се противила оваквим, како су они сматрали, драстичним променама које би могле само да штете угледу и утицају СССР-а, како на унутрашњем плану, тако и у спољној политици. Овакав развој ситуације је посебно охрабрио југословенске комунисте. Утицај који су Југословени имали за време Хрушчова се сматра историјским врхунцем у развијању међусобних државничких односа⁴⁶. Хрушчов је током своје посете Београду оптужио Берију као главног кривца због дотадашње антијугословенске политике. Тито је био спреман да пристане на побољшење државничких односа али је одбио предлог да се и везе између две комунистичке партије, КПСС и КПЈ јачају, услед чега КПЈ није учествовала на скуповима комунистичких партија у Москви 1957. и 1960. године⁴⁷.

Међутим, спремност СССР-а на помирење са Југославијом је такође обухватао и обавезу НР Кине на измирење са Југославијом, јер као што је било споменуто, Кина је пратила и подржавала међународну политику Совјетског Савеза. Тек у таквим позитивним политичким условима је могла наступити појачана дипломатска активност између кинеских и југословенских званичника јер је сигнал за измирење послат са највишег ауторитативног места.

Велику прекретницу и у југословенској спољној политици представљала је прва посета Јосипа Броза Тита некој земљи изван Европе, најпре Индији а потом и Бурми (децембар 1954.-јануар 1955.)⁴⁸. То је био почетак јаке политичке офанзиве Југославије на међународном плану, где се могу запазити почеци идеје несврстаности⁴⁹. У том периоду

⁴⁶ В. Petranović, *ISTORIJA JUGOSLAVIJE*, стр. 363

⁴⁷ М. Гелер, А. Некрич, *УТОПИЈА НА ВЛАСТИ, ИСТОРИЈА СОВЈЕТСКОГ САВЕЗА*, Подгорица, 2000, стр. 525

⁴⁸ В. Mandić, *Tito u dijalogu sa svijetom*, Novi Sad, 2005

⁴⁹ D. Vogetić, *KORENI JUGOSLOVENSKOG OPREDELJENJA ZA NESVRSTANOST*, Beograd 1990, стр. 224

настаје термин,, активна мирољубива коегзистенција”. Таква снажна дипломатска активност је резултовала нове дипломатске победе на практичном пољу. Југославија је у иностранству имала 49 амбасада, пет специјалних мисија и 13 генералних конзулата⁵⁰. Тито је том приликом изложио основне постулате будућег покрета који је у принципу осуђивао политику империјализма и блоковске поделе⁵¹. То је било нешто што је свакако привукло посебну пажњу кинеских политичара.

⁵⁰ В. Petranović, *ISTORIJA JUGOSLAVIJE*, стр. 361

⁵¹ *Исто*, стр. 371

Време сарадње

Успостављање дипломатских односа

Извештаји који су стизали из Кине а који су се тицали генералног познавања стања у Југославији у почетку нису били баш охрабрујући. Пишући о томе амбасада је касније написала следеће: „...непосредно по успостављању контаката Кинези су били прилично резервисани...покушавали су да правдају оно што су писали против нас у време Информбиро напада...однос Кинеза према нама од самог почетка био је претежно манифестационог карактера...декларативним изразима о братској земљи...представници МИП-а⁵² и поједини кинески руководиоци у контакту са нашим представницима нису до сада ишли на стварну политичку сарадњу...⁵³”.

Много лепши извештаји нису стизали ни из унутрашњости земље, а који су се тицали општег познавања ситуације о Југославији: „...о Југославији се мало зна, а то је искривљено ИБ кампањом...од 29. новембра прошле године (1955.) долази до битније измене таквог става...маршал Пенг Тен Хуан отворено одаје признање другу Титу и нашој партији за наше држање 1948. године⁵⁴”. Сада се по први пут након осуде Југославије од стране ИБ-а могу чути похвале југословенског вођства за њихово држање током антијугословенске кампање, што је представљало позитивну снагу у решавању кинеско-југословенских односа.

⁵² Поменуто *Министарство спољних послова*

⁵³ *Информација ДСИП-а „ФНРЈ-НР Кина“ 18.2.1956, НР Кина, IX, 60/II-1-61,бр. 22*

⁵⁴ *Информација ДСИП-а „НР Кина-унутрашња проблематика“, 15.7. 1956, НР Кина, IX, 60/II-1-61,бр. 33*

Несумњиво да је овакав изненадни преокрет наступио као последица сређивања односа Југославије и СССР-а, о чему је претходно било речи. На пример, током гостовања чланова младе фудбалске репрезентације НР Кине Мао Це Дунг је изјавио да се, „(југословенска) земља налази на врло важном месту...ваш народ је херојски...⁵⁵“. Тек када је стигло зелено светло са највишег места преговори са Југославијом су могли да почну.

На то се није дуго чекало. Када је кинеска влада је 14.12.1954. упутила званичну ноту о дипломатском признању, а југословенска страна је одговорила на њега тек 02.01.1955, када је уследила званична нота Београда о успостави дипломатских односа, након чега је преостало испунити и остале дипломатске протоколе као што је званична размена амбасадора⁵⁶. Њихов избор ће показати важност сарадње две комунистичке земље и тенденцију да ти односи превазиђу чисто нужне дипломатске оквире сарадње.

Следе слична признања југословенском држању за време осуде од Информбироа од стране Мао Це Тунга, Лиу Шао Ђија...штампа је све објективније писала о нама...почетком године (1956.) почели су да дају нашој амбасади и билтен поверљивих информација...инсистирају да све наше делегације које оду у Кину остану што дуже како би, кажу што више од нас научили...средином маја почели су и са давањем информација о својим политичким ставовима...од маја месеца врши се и размена вести између агенције Тањуга и Нове Кине...⁵⁷”.

⁵⁵ *Забелешка о разговору председника НР Кине са члановима младе фудбалске репрезентације*, 6.2.1956, НР Кина, IX, 60/11-1-61,бр. 21

⁵⁶ *ДВА ВЕКА МОДЕРНЕ СРПСКЕ ДИПЛОМАТИЈЕ*, Ч. Попов, чланак од Ј. Чавошки, *Почеци дипломатских односа Југославије и Кине*, стр. 298-300

⁵⁷ *Информација ДСИП-а, „НР Кина-унутрашња проблематика“*, 15.7. 1956, НР Кина, IX, 60/11-1-61,бр. 33

Мао Це Дунг је једном приликом изјавио:„...одмах после ослобођења Кине Југославија нас је признала. Она се залагала за пријем Кине у ОУН и остала доследна у томе, али ми смо ћутали. Поставља се питање зашто тек после толико година успостављамо дипломатске односе. *Једини одговор на то је спор који је избио између вас и Совјетског Савеза, а ми смо водили јединствену политику са Совјетском Савезом...*“. Наводно су Чу Де, Чу Ен Лај и министар одбране Пенг Тен Хуан, „настојали да изразе симпатије и дивљење другу Титу и борби коју су водили у току и после рата...ваша земља је херојска земља...ми волимо да разговарамо са југословенским друговима...гледајте наше људе као своје...⁵⁸“. Ли Шао Ћи на пријему делегације народне омладине Југославије у Пекингу изјавио да је „Југославија херојска земља, има херојски народ...⁵⁹“.

Убрзо је успостављена и могућност развоја економске сарадње, која је почела потписивањем трговинског, платног споразума и споразума о научно-техничкој сарадњи у фебруару 1956. године⁶⁰“. Као последица развоја позитивних односа државне сарадње, кинеска парламентарна делегација је две недеље боравила у Југославији током 1957. године, са циљем да посматра економску праксу и политички живот. У изјави коју је потом дао шеф кинеске делегације Пен Чен стоји следеће:„ми се налазимо у вашој земљи веч две недеље...за то време ми смо дубоко осећали искрено пријатељство комунистичке партије Југославије а исто тако и наших братских југословенских народа...били смо окружени дубоким осећајем пријатељства, братства, другарства и међународне сарадње...⁶¹“.

⁵⁸ Информација ДСИП-а, „Материјали о Кини“, mart 1956, НР Кина, IX, 60/ I I -1-61,бр. 25

⁵⁹ Забелешка са пријема делегације народне омладине Југославије код Лиу Шао Ћија у Пекингу, 17,6,1956, Информација ДСИП-а, „Материјали о Кини“, 12.6. 1956, НР Кина, IX, 60/ I I -1-61,бр. 28

⁶⁰ Информација ДСИП-а, „Материјали о Кини“, 12.6. 1956, НР Кина, IX, 60/ I I -1-61,бр. 27

⁶¹ Zabeleška o razgovoru predsednika republike Josipa Broza Tita sa delegacijom svekineske narodne skupštine i grada Pekinga, Архив председника републике, KPR I-1/588, 29.01.1957

Међутим, није ни југословенска стране у том периоду штедела похвале. Касније је делегација СКЈ коју је предводио Јован Веселинов на VIII конгресу КП Кине забележила делове говора са једног од њихових излагања: „наш ЦК и руководиоца наше партије друг Тито високо цене борбу кинеских комуниста против империјализма и унутрашње контрареволуције, велику оружану борбу кинеског народа која је одушевљавала и бодрила све напредне снаге света. Са највећим интересовањем наша земља и наши радни људи прате и проучавају данашње напоре и искушења кинеског народа у изградњи социјализма...једна тако велика партија као што је КП Кине, која је прошла кроз најразноврсније тешкоће и увек побеђивала захваљујући томе што је у својим посебним условима борбе правилно примењивала учење марксизма-лењинизма...савез комуниста Југославије и Југославија као држава никад нису престајали да цене значај победа кинеских комуниста и кинеског народа и да им дају своју пуну подршку...”⁶². Током 1956. распуштен је Информбиро а између осталог је речено да је било озбиљних грешака у његовом раду⁶³, што је несумњиво донело одређену врсту сатисфакције југословенским званичницима пред осталим земљама комунистичког блока.

Први амбасадор НР Кине у ФНР Југославији постао је дотадашњи заменик министра спољних послова Ву Сјућен, док је први амбасадор ФНР Југославије у НР Кини постао Владимир Поповић, бивши амбасадор у Москви и Вашингтону⁶⁴. Према оцени југословенских службеника, „Ву је дипломата високог ранга. Сматрају га једним од градитеља кинеске спољне политике. Његово наименовање се оцењује као поклањање велике важности нашој земљи од стране Маоа...”⁶⁵. Кинески амбасадор у Београду је „изразио жеље за развијање и учвршћивање пријатељских односа...истакао је да ће успостављање дипломатских односа између Југославије и Кине допринети учвршћивању мира...такође је истакао сличности декларација Чу Ен Лај-Нехру и Тито-Нехру, као и

⁶² *Материјали VIII конгресу КП Кине, 15-27.9.1956*, НР Кина, IX, 60/ I-1-71, бр.15

⁶³ D. Vogetić, *NOVA STRATEGIJA JUGOSLOVENSKE SPOLJNE POLITIKE*, стр. 15

⁶⁴ *ДВА ВЕКА МОДЕРНЕ СРПСКЕ ДИПЛОМАТИЈЕ*, стр. 300

⁶⁵ *Телеграм, 8.3.1955*, Фонд 75, бр. 43766

њихов значај за мир у свету...⁶⁶”, док је у разговору амбасадора ФНРЈ у Пекингу Владимира Поповића са Ли Шао Ђијем наговештено, између осталог, и даље „продубљивање односа“, као и могућност штампања материјала о Југославији од стране издавачких предузећа у Кини⁶⁷.

Иначе први службени састав кинеске амбасаде у Београду је оставио посебан утисак на југословенске званичнике: „...кинеска амбасада је бројно велика...на дипломатској листи имају 12 лица, на недипломатској 37 службеника...запошљавају и 7 Југословена. Сви Кинези, изузев амбасадора, станују у амбасади, где се и хране заједно, крећу се заједно...⁶⁸”. Било је и проблема са проналажењем адекватне локације кинеске амбасаде у Београду, јер су неколико понуда Кинези одбили услед могућих компликација за градским земљиштем, све док није пронађено прихватљиво решење. Ни југословенска страна у Пекингу није била баш одушевљена местом и стањем објекта амбасаде, јер су константно вршене неопходне оправке што је донекле ометало и рад особља у амбасади.

Овом приликом вреди споменути и један интересантан догађај који је на смешан и истовремено симпатичан начин указивао на реалност и проблеме са којима су се, између осталог, суочиле обе стране у том периоду. Наиме,...када је маја ове године (1956) друг Булајић, за време своје посете у Кини, обишао изложбу (индустријско-пољопривредна изложба у Ханкоу) замолио је за материјале о њој. Сада му их достављају, али на кинеском, јер су их тако добили из Кине, а они овде нису могли превести...захвалио сам се и додао, да се то нажалост неће моћи користити, јер за сада још нико од нас не зна кинески. Предао ми је (кинески службеник из амбасаде у Београду) затим уџбеник за

⁶⁶ Телеграм, 11.1.1955, Фонд 75, бр. 4448

⁶⁷ Информација о разговору Владимира Поповића амбасадора ФНРЈ у Пекингу са Ли Шао Ђијем, 17.03.1956, НР Кина, IX, 60/ I-1-71, бр.14

⁶⁸ Информација, Кинеска амбасада, Фонд 75, бр. 28691

учење кинеског језика...⁶⁹». Сва званична преписка и комуникација иначе одвијала се на руском језику, који није матерњи језик ни југословенској ни кинеској страни, што је стварало додатне потешкоће у превођењу важне преписке и званичних докумената. Стога су почеле да се дају обостране стипендије за учење и кинеског и југословенског језика заинтересованим студентима, док се истовремено и особље двеју амбасада здушно бацило на њихово учење.

⁶⁹ *Забелешка о разговору секретара у ДСИП-у Драгољуба Ристића са другим секретаром амбасаде НР Кине у ФНРЈ Су Таном, 15,10,1956, НР Кина, IX, 60/ II -1-61,бр. 35*

Завршни чин

Погоршавање односа

Када се по први пут озбиљније испољила криза комунизма, прво у Пољској, а затим и у Мађарској, и југословенско-кинески односи су кренули стрмоглаво да се урушавају. Комунизам у Мађарској никада није био већински прихваћен и он се одржавао уз помоћ совјетске армије која је била гарант комунистичких власти. Економија је била лоша, а народ незадовољан услед чега се масовно придруживао револуционарним комитетима када је револуција фактички и кренула⁷⁰. Привремена влада на челу са Имре Нађом је објавила неутралност Мађарске и излазак из Варшавског пакта. То је био највећи ударац совјетском положају и утицају у Европи. Док је Запад био заузет око Суецке кризе, а подршка из Пекинга, Београда и Варшаве била само формална, револуција је угушена совјетским трупима⁷¹. У свему томе се постављало питање која је ту била улога Југославије.

Југословенска подршка Нађу је схваћена од стране и Совјетског Савеза и Кине као Титова самовоља која директно прети слободним и напредним снагама света који се бори против западног империјализма. Тито је постао толико самоуверен у своју снагу да није више могао видети своје грешке које су могле погубно утицати на корисне тековине комунистичке борбе. Такво је било виђење Тита од стране две водеће земље комунизма у свету. Југословенска страна је оптужена за подстрекивање немира у Мађарској, а давање азила Нађу и његовим сарадницима који су се склонили у југословенску амбасаду у

⁷⁰ В. Лакер, *ИСТОРИЈА ЕВРОПЕ 1945-1992*, Београд 1999, стр.376

⁷¹ *Исто*, стр.377

Букурешту само је још више погоршало ствари. Само је било питање времена када ће почети напади како на Тита лично, тако и на целокупну комунистичку партију Југославије.

И заиста, Кинези су почели оптуживати Тита да,, разбија раднички покрет под становиштем да јавна дискусија о проблемима користи само противницима социјализма...док је друг Кардељ наводно саветовао мађарским друговима да предају радничку власт контрареволуционарима...⁷²“. У једном свом говору Денг Сјао Пинг је изјавио:,,...колико нам је познато у Југославији су по неким питањима другови одступили од принципа марксизма-лењинизма. Ми сматрамо да је одлука Информбироа на првом састанку 1948. била правилна. Та резолуција садржи низ анализа и те су анализе биле правилне...⁷³“. Одједном је наступило повољно време за поновно отпочињање негативне кампање према Југославији.

Извештаји о писању кинеске штампе су стизали са свих страна:,,...југословенски ревизионисти не само да служе буржоазији у земљи...него директно служе империјализму...они су отворено закључили савез са Турском и Грчком, чланицама НАТО...кад је мађарском социјализму наступила криза они су критиковали Совјетски Савез и револуционарну владу радника и сељака у Мађарској...евидентно је да Титова група покушава да доведе до закључка да..опасност од рата настаје не као резултат империјалистичког система...већ као резултат социјалистичког система и социјалистичког тора са СССР-ом на челу...⁷⁴”.

⁷² *Забелешка о мишљењу Едварда Кардеља поводом коментара којим ће се одговорити на оптужбе КП Кине, 1956, НР Кина, IX, 60/ I-1-71,бр. 16*

⁷³ *Изјаве кинеских руководилаца члановима југословенских делегација о Совјетском Савезу, 1957, НР Кина, IX, 60/ I-1-71,бр. 25*

⁷⁴ *Инфирмација ДСИП-а о нападима кинеских руководилаца и штампе на југословенску међународну политику, новембар 1958, НР Кина, IX, 60/ II -62-122,бр. 71*

Овакаве оптужбе уопште не чуде, са обзиром на то да је током 1956. и 1957. Кина отворено подржавала акцију совјетских трупа на Мађарску⁷⁵. Као и много пута пре тога, кинеска страна је и у овом случају следила политику Совјетског Савеза и пружала му пуну подршку опонашајући његове критике, или их износећи у још већем обиму. Тадашњи сведоци политичких дешавања су известили следеће: „...после дешавања у Мађарској, НР Кина се окренула подршци СССР-а. Кинезима је морало бити јасно да ће се таквим својим непринципијелним ставом огрешити о своје односе према нама...ради баланса дошло је до предлога да нашу земљу посети делегација Свекинеског конгреса на челу са Пен Ченом јуна 1957. године...⁷⁶”. Након што се стишала бура око југословенског става о кризи комунизма наступио је мирнији период кад је покушан повратак на добре односе, чему је донекло придонело и веће ангажовање кинеских руководиоца на унутрашњем стању.

Упркос пружању подршке Совјетском Савезу кинеска страна се суочила са још једним проблемом унутрашње природе. Наиме, током 1957. године унутрашњи кинески живот је доживљавао бурно раздобље. Кампања „стотину цветова” која је настала на иницијативу самог председника државе, са циљем да се обрачуна са својим политичким противницима, измакла се контроли државе. Иако је идеја која је стајала иза ње била подстакнута толеранцијом и критичким односом према држави са циљем утврђивања напредка, као и проналажења и решавања евентуалних мана система у пракси, студенти и интелектуалци су почели износити отворене оптужбе на рачун Мао Це Дунга лично, али и комунистичке партије Кине и њихових поступака⁷⁷. Отворена побуна у Вухану је наметнула потребу за хитним реаговањем државе⁷⁸. Критика је сурово угушена, а критичари похапшени и послати на преваспитавање. Кинеска комунистичка партија је утврдила потенцијалне

⁷⁵ М. Гелер, А. Некрич, *УТОПИЈА НА ВЛАСТИ*, стр. 530

⁷⁶ Информација „НР Кина“ 1957, НР Кина, IX, 60/ I I -1-61,бр. 60

⁷⁷ I. Deutcher, *RUSIJA, KINA I ZAPAD, Savremena khronika događaja 1953-1966*, Zagreb 1979, стр. 86

⁷⁸ Ж.Жерне, *КИНЕСКИ СВЕТ*, Београд 2007, стр. 671

последнице уколико дозволи слободу речи и деловања изван контрол државе. По први пут су се чуле критике на рачун самог Маоа да је време његовог функционисања прошло до 1955. године⁷⁹.

Стога је нормално што је и на спољно-политичком плану почела спроводити и заступати тврђу и непопустљивију политику према било каквим могућностима критиковања комунистичког система, и непогрешивости комунистичког вођства. Сваки покушај међу комунистичким партијама осталих земаља да се нешто из теоријске и практичне догме изложи било каквој врсти критике аутоматски је био проглашен за покушај ревизионизма, као у случају Југославије.

Прослава 40. година од Октобарске револуције у Москви новембра 1957. године је замишљена и реализована као скуп представника 12 најзначајнијих комунистичких партија. Делегацију Југославије су представљали Кардељ и Ранковић. Међутим, заједничку Декларацију која се односила на „социјалистички табор на челу са СССР-ом” југословенски делегати су одбили потписати. Том приликом Хрушчов је изјавио са је Мао инсистирао да се употреби оваква терминологија⁸⁰. Средином месеца априла 1958. започео је други сукоб Југославије са СССР-ом под сумњом у „Титов пут у социјализам” као и оптужбама да Југославија охрабрује друге источноевропске земље да се осамостале од Москве⁸¹. Совјети су били незадовољни прокламованом политиком југословенске комунистичке партије. Нацрт програма Савеза комуниста Југославије је подвргнут жестокој критици, како у самом Совјетском Савезу, тако и у штампи осталих комунистичких земаља. СССР је отказао економске споразуме са Југославијом који су склопљени током 1956. године⁸². Хрушчов је почетком јуна у Софији критиковао

⁷⁹ Ђ. Radenković, *Portreti savremenih ličnosti*, str. 509

⁸⁰ Џ. Ридли, *ТИТО*, стр. 321

⁸¹ D. Bogetič, *NOVA STRATEGIJA JUGOSLOVENSKE SPOLINE POLITIKE*, стр. 185

⁸² B. Petranović, *ISTORIJA JUGOSLAVIJE IV*, стр. 364

Југославију да прима помоћ од Сједињених Америчких Држава⁸³. У суштини, Совјетски савез никада није напустио идеју о враћању Југославије у социјалистички табор, и на такав начин се опходио и према прокламованој југословенској политици мирољубиве коегзистенције и начелима несврстаности, док је југословенска страна тежила развијању независности⁸⁴. Такво дубоко размимоилажење у идеолошким питањима и државничким односима није могло нестати преко ноћи, као што није ни нестало након Стаљинове смрти.

У Кини је одмах потом коинцидирано отпочела права бура напада на Тита лично, на политику коју води, на највише државне руководиоце и комплетну комунистичку партију, чиме се Кина још једном показала као верни ђак Совјетског Савеза. Углавном су преовладавале оптужбе на рачун модерног ревизионизма: „програм савеза комуниста Југославије представља концентрисани израз модерног ревизионизма...⁸⁵” или на рачун Тита лично: „Тито улепшава капитализам, умиљава се америчком долару, разједа револуционарну вољу народа и служи политици агресијеимперијализма...⁸⁶”, „Тито има храброст да размишља, да говори и да делује, али корен свега тога је империјализам и капитализам, а не марксизам-лењинизам...⁸⁷”.

Прекид партијских веза КП Кине и КП Југославије је убрзо уследио због почетка „најгрубљих напада на Југославију...⁸⁸”. Ситуација се даље одвијала веома неповољно.

⁸³ Џ. Ридли, *ТИТО*, стр. 322

⁸⁴ В. Petranović, *ISTORIJA JUGOSLAVIJE*, стр. 362

⁸⁵ Информација ДСИП-а о нападима кинеских руководилаца и штампе на југословенску међународну политику, новембар 1958, НР Кина, IX, 60/ I I -62-122,бр. 71

⁸⁶ Информација ДСИП-а о нападима кинеских руководилаца и штампе на југословенску међународну политику, новембар 1958, НР Кина, IX, 60/ I I -62-122,бр. 71

⁸⁷ *Delovi govora Mao Ce Dunga na Osmom partijskom kongresu KP Kine, 27.8.2018*, <https://www.marxists.org/subject/yugoslavia/maoism/index.htm>

⁸⁸ *О доласку делегације КП Кине на XIII конгрес СКЈ, 4,3,1958*, НР Кина, IX, 60/ I-1-71,бр. 27

Кинески амбасадор у Београду привремено је напустио Југославију 2.5.1958. али се није вратио на дужност и 11.9.1958. разрешен је дужности од стране председника НР Кине. Кинеска влада није наименовала новог амбасадора не дајући никаква објашњења. Амбасадор ФНРЈ у Пекингу напустио је Кину 25.5.1958...⁸⁹. У суштини су обострано повучени амбасадори Југославије у Пекингу Владимир Поповић, као и кинески амбасадор Ву Чуан из Београда, док су дипломатска представништва сведена на ниво отправника послова.⁹⁰.

Атмосфера у Кини у том тренутку и расположење јавности је, према извештају југословенске амбасаде, било следеће: „...агитатори на уличним састанцима и даље приказују Југославију као помоћника империјализма, нападају Тита заједно са Ајзенхауером, Макмиланом и Кишијем...⁹¹”, док је званични лист комунистичке партије Кине „Жен Мин Жи Бао објавио крајње одвратну и увредљиву карикатуру друга Тита под насловом „Београдски слуга“⁹². Југословенска амбасада у Пекингу је описујући тренутну ситуацију писала да „...остаје нам једино да писмено протестујемо против напада и клевета на наше руководство и нашу земљу који се свакодневно у најодвратнијој форми појављују у њиховој штампи...⁹³”. „...у кампањи против Југославије Кинези нарочито настоје да различитим извртањем и лажима компромитују нашу спољну политику...трговинска размена одвијла се мање-више редовно, али изгледа да ће се дебаланс који већ постоји повећавати...и културна сарадња је прекинута због тога што су Кинези престали да испуњавају обавезе из уговореног програма за ову годину...Кинези намерно провоцирају заоштравање у међусобним односима...⁹⁴”.

⁸⁹ Информација, 9.2.1961, Фонд 66,67, бр. 44038

⁹⁰ D. Vogetič, *NOVA STRATEGIJA JUGOSLOVENSKE SPOLINE POLITIKE*, стр. 17

⁹¹ Телеграм, 23.7.1958, Фонд 66,67, бр.417684

⁹² Телеграм, 4.7.1958, Фонд 66,67, бр. 194

⁹³ Телеграм, 16.6.1958, Фонд 66,67, бр. 162

⁹⁴ Информација ДСИП-а о НР Кини, новембар 1958, НР Кина, IX, 60/ II -62-122,бр. 70

Ни кинеска амбасада у Београду није седела скрштених руку. Према подацима и извештају југословенске обавештајне службе „амбасада НР Кине растурила на територији ФНРЈ више бројева часописа „Дружба“ са антијугословенском садржином...упркос датим упозорењима, амбасада НР Кине наставила је са растурањем часописа „Дружба“ који садржи антијугословенске натписе...⁹⁵”. Шта је тиме хтела кинеска амбасада постићи није познато.

⁹⁵ Телеграм, Фонд 66,67, бр. 419138

Позадина сукоба

„Кинеско руководство није прихватило јаче водеће улоге КП СС и Хрушчова, нарочито на теоретском пољу, без отпора...⁹⁶”, стоји у једном од извештаја из југословенске амбасаде анализирајући поновно погоршавање односа са Кином. Познато је да су Кинези били против Хрушчовљеве идеје о дестаљинизацији, које су називали „ревизионизмом“. Између осталог, у Кини је Мао Це Дунг неговао свој лични култ, правца који ће касније постати познат као маоизам. Такође, током кинеског сукоба са Индијом, званична Москва није никада отворено стала на страну Кине, као што су то Кинези отворено очекивали.

Кинези су такође замерали СССР-у на заузимању територија на Далеком Истоку која су они традиционално сматрали својом сфером утицаја, као и притисак СССР-а да заједно са Кином, на кинеској територији, отвара заједничка мешовита предузећа за експлоатацију руда са којима је била у обавези да дели профит. Познато је да је Кина била у сукобу интереса са СССР-ом што се тиче циљева подршке револуционарним покретима у Азији, па чак и у Африци и Индијском басену⁹⁷. Кина је такође сматрала да се Совјетски савез меша у унутрашње послове земаља који су по њој припадали традиционално њеној сфери утицаја: „организатори кампање очигледно заоштравају и „усавршавају” садржај и методе кампање не само због унутрашњих потреба него због деловања на остале земље лагера, а такође и на Азијско-афричке земље...⁹⁸”, док су „Кинези пошли од оцене да међународно заоштравање доприноси збијању лагера, да у таквој ситуацији јача положај Кине унутар лагера и света уопште...⁹⁹”.

⁹⁶ *Шифровано писмо*, Пекинг, 23.3.1959, Фонд 69, бр.92

⁹⁷ М. Гелер, А. Некрич, *УТОПИЈА НА ВЛАСТИ*, , стр. 531

⁹⁸ *Информација о антијугословенској кампањи и другим политичким и идеолошким кретањима у Кини*, 1959, НР Кина, IX, 60/11-62-122, бр. 79

⁹⁹ *Информација о Кини*, 1959, Фонд 69, бр.60

Предмети спорења и сукоба су нечесто била и места на 5.000 миља дугој заједничкој граници, а посебно осетљиво питање било је питање Владивостока¹⁰⁰.

Такође, СССР није пружао подршку развоју кинеске атомске бомбе и изненада је повукао своје стручњаке који су радили на њеној изради током 1960. године, што је Кини пошло за руком током 1964. године¹⁰¹. Совјетски савез је изненада, током 1960. године, прекинуо слање помоћи Кини, раскинуо све уговоре и опозвао назад своје техничаре и научнике који су радили у Кини. Повучено је укупно 1390 стручњака, а раскинута су 343 уговора и прекинуто 257 пројеката¹⁰². Тиме се Кина нашла у новом за њу периоду међународне изолације, одакле ће изаћи тек 1963. године¹⁰³. Током јула 1960. године се одржала Конференција комунистичких партија у Букурешту. Том приликом је Москва оптужила Пекинг да је постао јеретички, а до званичног помирења је дошло током новембра 1960. али су разлике у тумачењу исправног пута у комунизам постајале све веће, као и међусобно неповерење, на шта је вероватно утицала и Хрушчовљева политика коегзистенције са Западом¹⁰⁴.

Управо је тај период представљао врхунац кризе Хладног рата. Кубанска криза је претила да постане сукоб светских размера услед Хрушчовљеве одлуке да инсталира совјетске ракете на Кубу, док је америчка војна мисија у Вијетнаму претила проширивањем сукоба у цело југоисточној Азији. Трка у наоружању је претила светском миру. НР Кина је, заједно са Француском и Савезном Републиком Немачком, одбила да

¹⁰⁰ М. Гелер, А. Некрич, *УТОПИЈА НА ВЛАСТИ*, стр. 532

¹⁰¹ D. Stojanović, *RAĐANJE GLOBALNOG SVETA*, стр. 219

¹⁰² J.D.Spence, *The search for modern China*, стр. 558

¹⁰³ Жак Жерне, *Кинески свет*, стр. 675

¹⁰⁴ М. Vojvodić, Ђ. Stanković, *SAVREMENI SVET*, str. 326

потпише Споразум о забрани нуклеарних проба, што је указивало на њену огромну жељу да стане раме уз раме са великим светским силама по питању нуклеарног наоружања¹⁰⁵.

Пекинг је оптуживао Москву због распада комунистичког блока у свету и приписивао му погрешно тумачење лењинизма и марксизма¹⁰⁶. Кина је тада отворено изразила сопствене претензије да постане водећа комунистичка земља, јер се центар револуције, како су то Кинези тврдили, „померио даље на Исток...”¹⁰⁷. Да би задобила подршку за остварење таквог плана, кинеска страна је неуморно агитовала међу земљама „трећег света”, пружајући отворену и скривену подршку многим фракцијама у Азији и свету које су биле спремне од ње тражити помоћ. Кардељ је овакву кинески идеју о неумитности отвореног сукоба са империјализмом критиковао у својој књизи *Социјализам и рат* (1960), што није допринело побољшавању односа са Југославијом¹⁰⁸. Једна од замерки Маоа је била и та што је Хрушчов примио у посету у Москви, како се изразио том приликом, ревизионисту Тита¹⁰⁹. Кинези су оптужили и Југославију да „... чини све да разбије јединство СССР-а и Кине...”¹¹⁰. „Чу Ен Лај је изјавио да југословенска ревизионистичка група која се продала америчком империјализму, такође се упиње да нанесе штете пријатељским односима између АА земаља и Кине и осталих социјалистичких земаља...”¹¹¹.

Дакле, позадина сукоба Кине и Југославије се састојала у томе да се са временом све више испољавало и манифестовало неслагање совјетских и кинеских комуниста око

¹⁰⁵ В. Petranović, *ISTORIJA JUGOSLAVIJE IV*, стр. 376

¹⁰⁶ В. Лакер, *ИСТОРИЈА ЕВРОПЕ*, стр. 416

¹⁰⁷ В. Petranović, *ISTORIJA JUGOSLAVIJE IV*, стр. 365

¹⁰⁸ Исто, 365

¹⁰⁹ D. Stojanović, *РАЂАЊЕ GLOBALNOG SVETA*, стр. 219

¹¹⁰ Информација о писању кинеске штампе о Југославији јануар-мај, 1960, НР Кина, IX, 60/11-62-122, бр. 82

¹¹¹ Телеграм, Пекинг, 18.4.1959, Фонд 69, бр.127

водеће улоге и будућности комунистичког покрета у свету: „према оценама уреда за штампу кинеска кампања против Југославије треба да има за циљ да сталним натурањем идеолошког заостравања принуђује Москву да се првенствено ангажује у Европи...¹¹²”. Један од примера је и Маов говор у коме је рекао да „је Хрушчов гледао у Београд као у његову Меку, понављајући поново и поново да ће учити на примеру Титове клике и њиховог искуства, тврдећи да он и Титова клика припадају једној истој идеји која је вођена једном истом теоријом, што уопште и није за чуђење...¹¹³”.

Према извештају југословенске амбасаде у Пекингу, „...само једном за ове три године (1958-1961) је дошло до смиривања кампање на 2-3 месеца, током лета 1959, и било је условљено „увертирама“ Хрушчова према Албанији, а са друге стране тактизирањем Кинеза према Хрушчову уочи октобарског сусрета Мао-Хрушчов. Заостравање антијугословенске кампање у првој половини 1960. потпуно се поклапа са заостравањем сукоба и јавне полемике Кина-СССР и служи првенствено том циљу....међудржавни односи сведени су практично на нулу...нашу иницијативу за поправљање односа (посета Шокорца МИП-У у априлу 1960.) Кинези грубо одбијају ...¹¹⁴”.

Познато је, између осталог, да је Совјетски Савез заузео критички став према кинеском програму убрзаног напретка названом Велики скок напред, чија је идеја била да се максималним радом и присиљавањем руралног, претежно пољопривредног становништва да ради у фабрикама достигне ниво индустријске производње какав је имала Велика Британија, и то у року од 15 година¹¹⁵. Губитци проузроковани овом присилном акцијом власти се мере у милионима изгубљених живота. И југословенска страна је са великом пажњом пратила реализацију Великог корака напред, закључивши да

¹¹² Телеграм, 5.4.1959, Фонд 69

¹¹³ A. Mrevlje, *When Deng And Tito Sat Together*, <http://yondernews.com/2016/05/13/when-deng-and-tito-sat-together/>, 27.08.2018

¹¹⁴ *Односи Кина-Југославија 1958-1961*, Фонд 66,67, бр. 44038

¹¹⁵ J. Fenby, *POVIJEST SUVREMENE KINE, Propast i uzdicanje velike sile 1850-2008*, Zagreb 2008, стр. 424

се „до несхватљиве апсурдности разбуктала и економска мисао и економска пракса...¹¹⁶”. Раскид између Совјетског Савеза и Кине је поделио комунистички покрет, омогућивши могућност отопљавања односа Кине и САД-а, што ће се касније и догодити.

Затим се кинеско незадовољство испољило још једном. Ставови Југославије на Конференцији шефова држава и влада неангажованих земаља у септембру 1961. у Београду су у највећој мери утицали на побољшање односа са СССР-ом, док су први практични резултати били видљиви већ крајем 1961. у виду појачаног интереса за Југославију, а истовремено су смањени спољашњи притисци и сукобљавања¹¹⁷. Међутим, кинеска страна је наставила своју дотадашњу политику: „нови талас напада очигледно коинцидира са манифестацијом побољшања односа између Југославије и СССР-а...¹¹⁸”, „интензивна антијугословенска кампања појачана је после Београдске конференције...кинески став и кампања против Југославије су дугорочна ствар...тешко се може наћи база за побољшање односа...¹¹⁹”.

У суштини, Кинези су сматрали југословенску идеју о несврстаности угрожавањем својих традиционалних интереса и зато су са великом пажњом пратили Титова путовања по Азији и анализирали поруке са његових говора. Прва половина 1960.-тих година је нарочито била обележена стремљењима Југославије да окупи несврстане земље. Међутим, Кина тог времена је тежила идеји оружаног сукоба као јединог реалног начина за пружање

¹¹⁶ Забелешка из извештаја амбасаде ФНРЈ, 24.12.1960, НР Кина, IX, 60/ I-1-71,бр. 34

¹¹⁷ Lj. Dimić, *JUGOSLAVIJA I HLADNI RAT*, стр. 265

¹¹⁸ Забелешка из ДСИП-а, 2.10.1962. НР Кина, IX, 60/ II -62-122,бр. 116

¹¹⁹ Забелешка о билатералним односима ФНРЈ-НР Кина у 1961.и предлози за 1962., 30.1.1962, НР Кина, IX, 60/ II -62-122,бр. 105

отпора ширењу империјализма у свету¹²⁰. Заиста би се могло рећи да је Кина била огроман изазов за југословенску спољну политику¹²¹.

Сукоб интереса био је неминован. Свест о припадности заједничком комунистичком блоку држава није била од неког специјалног значаја. Кина је једину помоћ добијала од СССР-а, док је Југославија у потпуности рачунала на СССР у почетку, али са резолуцијом Информбироа ствари су се промениле и ту улогу је преузео Запад. Требало је проћи још доста времена пре него што Југославија обнови пуне економске потенцијале у сарадњи како са СССР-ом, тако и са осталим земљама Источног блока. У том погледу није било готово никакве сарадње Кине и Југославије, како због територијалне удаљености, тако и због креирања ситуације напетости. Стога се у случају сукоба Југославије и Кине није имало шта посебно и изгубити осим на политичком плану.

¹²⁰ L. Mates, *MEĐUNARODNI ODNOSI SOCIJALISTIČKE JUGOSLAVIJE*, Београд 1976, стр. 215

¹²¹ Ј. Чавошки, *ЈУГОСЛАВИЈА И КИНЕСКО-ИНДИЈСКИ КОНФЛИКТ 1959-1962*, Београд 2009, стр.14

Последице

Овакав негативан развој ситуације на међународном и међудржавном плану се неповољно одразио и на функционисање југословенске амбасаде у Пекингу. У редовном извештају амбасаде пише: „услови за рад наших другова у Пекингу су врло тешки. Потешкоће на које наилазе сви странци се оштрије испољавају према нама и има неких знакова да ће Кинези настојати, да даље отежају услове за рад наших службеника у Пекингу...¹²²”. Очигледан неједнак третман југословенских званичника са повластицама које су имали званичници других комунистичких делегација у Кини је трпео услед покушаја да се отежа рад амбасаде. Проблеми су постали толико озбиљни да је амбасада послала допис у Београд детаљно објашњавајући ситуацију у којој се налази и жалећи се на поступке кинеске стране:

„кад шеф представништва тражи састанак са замеником министра кинеског министарства спољних послова редовна кинеска тактика је да му се организује састанак на нижем нивоу, и то без икаквог извињавања. Кинеске власти не придају важност курирског писма амбасаде...него траже да њихово министарство спољних послова претходно овери такво писмо. Приликом тражења састанака у Сервис-бироу или Протоколу министарства спољних послова...одуговлачи се са одговором или се уопште не организује. Ономогућују да новодошли службеници амбасаде преузму станове које су користили претходни службеници. Кинеска „Океанска и бродска агенција“ обавља послове у вези наших бродова редовно са закашњењем-при том чинећи стално пропусте и потешкоће. При тражењу услуга од кинеских радионица за амбасаду...одуговлачи се, одбијају извршење поправке. Службеници амбасаде који напуштају НР Кину подвргнути су изузетно строгом царинском третману, који се граничи са малтретирањем. Према нашим новинарима

¹²² Забелешка саветника у ДСИП-у Мирослава Креачића о неким запажањима, 4.6.1960, НР Кина, IX, 60/11 -62-122,бр.

Кинези заузимају став директне дискриминације. Користе сваку могућност да особљу амбасаде ускрате кретање или боравак ван пекиншке дозвољене зоне кретања. Према нашим људима примењују мере отвореног праћења чак и из непосредне средине, трудећи се да ухвате сваку реч изговорену са странцем. Кретање у Пекингу ограничено је на радијус 20 километара...¹²³”.

Даљња сарадња и развијање добрих односа Југославије и СССР-а је настављено и током пролећа 1962. а чиме је и једним делом придонео сукоб Москве и Пекинга¹²⁴. Сусрет Тита и Брежњева (24.9 - 4.10. 1962.) је означио нову етапу у међусобним односима¹²⁵. Кинески званичници су носталгично посматрали овакав развој ситуације: „...кинеско руководство се свим снагама упиње да поремети садашње побољшавање односа СССР-Југославија...¹²⁶”. Уосталом, током 1962. Кина је добила само 13% од укупне помоћи СССР-а осталим социјалистичким земљама, што је упоредо са бројем Кинеза било несразмерно мало¹²⁷, док се југословенско-кинеска „...трговинска размена између двеју земаља фактички уопште не одвија...¹²⁸”.

На овакве упорне кинеске покушаје да погорша не само односе са Југославијом, већ и односе Југославије и СССР-а, влада ФНРЈ је одлучила да предузме следеће: „...због оваквог става и политике кинеске партије и државног руководства влада ФНРЈ је 28. новембра 1962. уручила ноту влади НР Кине...представник кинеске владе у Београду је одбио да прими ову ноту, а кинеска антијугословенска кампања је настављена још

¹²³ *Информација*, Пекинг, за ДСИП, 24.6.1961. Фонд 67, 68. бр. 420760

¹²⁴ Љ. Димић, *JUGOSLAVIJA I HLADNI RAT*, стр. 267

¹²⁵ *Исто*, стр. 268

¹²⁶ *Забелешка ДСИП*, 2.10.1962, Фонд 64,65, бр. 432164

¹²⁷ М. Гелер, А. Некрич, *УТОПИЈА НА ВЛАСТИ*, стр. 529

¹²⁸ *Шифровано писмо*, Пекинг, 1.9.1962. Фонд 64,65

грубље...¹²⁹». Упркос бурним дешавањима у свету који су могли довести до директног војног сукоба две најмоћније силе света, као што је била Кубанска ракетна криза и тих 13 дана потпуне неизвесности током октобра 1962. године, јединство у комунистичком блоку је било јако тешко одржати. Кина, која је претендовала да преузме водећу улогу у комунистичком свету је покушавала преко своје политике према Југославији да пошаље поруку СССР-у.

Након тог последњег совјетско-кинеског сукоба, Кина је изгубила јединог правог сарадника у комунистичком свету. Период међународне изолације у којој се нашла погоршан је услед дешавања која су избила у самој земљи. Велика пролетерска културна револуција коју је покренуо Мао Це Дунг током 1966. године са циљем да се обрачуна са западњачким вредностима отела се контроли и постала оружје борбе против партијских неистомишљеника и традиционалних кинеских вредности. Чланови ткз. Црвених гарди, чији су припадници имали од осам до осамнаест година су се вербално, а потом и физички сукобљавали са свиме што је иоле подсећало на кинеску прошлост или на западљачки начин живота¹³⁰. Огромне људске и материјалне жртве овог покрета никад нису до краја испитане. Неке процене говоре чак о 1.5 милиона смртних случајева¹³¹. У међувремену, уследило је кинеско отварање према Западу. Никсонова посета Кини током фебруара 1972. године представљала је почетак дипломатских односа Кине и САД-а, који су услед унутрашњих дешавања у обе земље реализовани тек у јануару 1979. године. Са друге стране, односи са СССР-ом су били веома затегнути, чак до те мере да је кинеска страна страховала од војне инвазије СССР-а¹³².

¹²⁹ М. Јаснић, *НР Кина у 1962. години*, НР Кина, IX, 60/ I I -62-122,бр. 121

¹³⁰ D. Stojanović, *Rađanje globalnog sveta*, 314

¹³¹ *Kulturna revolucija Maa Cedunga - mračna stranica u istoriji Kine*, <https://www.nationalgeographic.rs/reportaze/clanci/12132-kulturna-revolucija-maa-cedunga-mracna-stranica-u-istoriji-kine.html>, 04.09.2018

¹³² D. Stojanović, *Rađanje globalnog sveta*, 327

Управо је у таквим политичким околностима реализована посета Јосипа Броза Тита НР Кини, крајем августа 1977. године. *The New York Times* је известио да је огромна маса од 100.000 људи том приликом махала заставама и играла док су Тито и Хуа Гуо Фенг колима путовали до трга Тјенанмен¹³³, али то је већ тема неког другог истраживања.

¹³³ Tito Gets Huge Welcome as He Begins Visit to China, <https://www.nytimes.com/1977/08/31/archives/tito-gets-huge-welcome-as-he-begins-visit-to-china.html>, 04.09.2018

Закључак

Након овог разматрања настанка политичких односа између НР Кине и ФНР Југославије, њиховог даљег развоја и проблема са којима су се суочили на том путу можемо укратко сумирати утиске и потом извући одређене закључке.

Главна препрека у успостављању сарадње између Кине и Југославије је представљао југословенски однос са Совјетским Савезом, који је био у неку руку био патронат и узор кинеској држави. Присиљена да сарађује само са Совјетским Савезом, кинеска држава је само од њега могла очекивати потребне ресурсе за обнову земље, пре свега новчано, а затим и војно, научно, друштвено и друго. Међутим, примање такве неопходне помоћи је везивало кинеску способност самосталног доношења одлука по међународним питањима и питањима у комунистичком лагеру. Стога Кина није могла да приушти себи да се супротставља одлукама СССР-а, пошто је зависила од његове помоћи. Стога када се Југославија нашла у немилости Совјетског Савеза Кина је подржала осуду СССР-а и других комунистичких земаља .

Друга важна ставка у развијању државних односа Кине и Југославије биле су одређене акције у спољној политици Југославије које је Кина доживела као непријатељске. Специфичност југословенског пута у социјализам се огледао и у одређеној свести о неопходности сарадње са Западом, посебно након сукоба са Совјетским Савезом и економске блокаде која јој је наметнута, а касније и директне претње војне одмазде. Кина, која је заступала агресивну политику према западним силама није ни могла ни желела да толерише било какву врсту сарадње других комунистичких земаља са Западом и одмах је осудила такве поступке Југославије.

Такође, у периоду када се дефинисала у свету идеја окупљања несврстаних држава око Југославије Кина је била против укључивања у тај покрет свих оних земаља у Азији, а и шире, за које је сматрала да се налазе у њеној традиционалној сфери утицаја.

Трећи битан фактор који је утицао на развој сарадње између Кине и Југославије тицао се унутрашње кинеске политике. Култ личности, који је тада настајао у Кини у виду Маоизма, није трпео било какве критике усмерене према комунистичком систему или вођи лично. Поучена искуством током кампање Стотину цветова Кина је затворила све покушаје критике, па макар они били и са циљем да се проблеми унапред пронађу и искорене, што је довело до њеног тврдог заступања комунизма по Стаљиновском принципу. Стога је југословенска специфична спољна и унутрашња политика за Кину представљала велику непознаницу и будила страх, који су Кинези називали ревизионизам, плашећи се последица такве појаве у својој сопственој земљи.

И на крају би се могло рећи и да велики ривалитет који је постојао између двојице председника лично није много помогао у развијању државничких односа Кине и Југославије. И Мао Це Дунг и Тито су некако зазирали један од другог, плашећи се ауторитета који је онај други уживао док су истовремено прижељкивали да остваре још већи утицај у свету истовремено јачајући свој ауторитет у земљи. Као што ни Тито није био у сјајним односима са Стаљином, тако није ни Мао био претерано одушевљен њиме, али то их није аутоматски претварало у најбоље савезнике. Остало је забележено како је наводно Тито изјавио да никада неће посетити Кину све док Мао Це Дунг буде жив¹³⁴.

¹³⁴ Tito Gets Huge Welcome as He Begins Visit to China, TheNewYorkTimes, AUG. 31, 1977, <https://www.nytimes.com/1977/08/31/archives/tito-gets-huge-welcome-as-he-begins-visit-to-china.html>, 27.8.2018

Дакле, евидентно је да су великим делом трајања политички односи између НР Кине и ФНР Југославије зависили од свих других фактора, само не од сопствене политичке воље. Стога је било неопходно прво проучити међународне околности у којима су се и Југославија и Кина налазиле за време овог периода Хладног рата како би се могао стећи свеобухватан увид у опште прилике и затим донети исправни закључци. Утицај Хладног рата и блоковске подељености света је непобитно утицао на цео свет одређујући даљни ток догађаја. Тек након тога се могло приступити анализи међусобних жеља, могућности и реалности у развијању дипломатских односа, који су се некако подразумевали са обзиром на припадност заједничкој идеолошкој страни, као и сличних историјских дешавања у модерно доба. Затим се на основу проучавања оригиналних историјских извора могла открити сва проблематика која је утицала на развој дипломатских односа, било да су се они односили на спољну било на унутрашњу политику. И на крају, упоређивањем историјских чињеница из историографске литературе са аутентичним историјски изворима настао је и овај рад са жељом да пружи увид у сву комплексност развијања државних односа Кине и Југославије у времену пуном изазова.

Слика 1. Догађај који је пресудно утицао на успостављање кинеско-југословенских односа. Посета Хрушчова Београду, мај 1955.

Слика 2.

-Владимир Поповић, први југословенски амбасадор у НР Кини (1955-1958).

Библиографија

Литература

1. D. Stojanović, *RAĐANJE GLOBALNOG SVETA 1880-2015, VANEVROSPKI SVET U SAVREMENOM DOBU*, Beograd 2015
2. Lj. Dimić, *JUGOSLAVIJA I HLADNI RAT, Oglеди o sopljnoj politici Josipa Broza Tita*, Beograd 2014
3. D. Bogetić, *NOVA STRATEGIJA JUGOSLOVENSKE SPOLJNE POLITIKE 1956-1961*, Beograd 2006
4. B. Petranović, *ISTORIJA JUGOSLAVIJE, 1918-1978, SOCIJALISTIČKA JUGOSLAVIJA 1945-1988, knjiga III*, Beograd 1981
5. R. Petković, *NESVRSTANA JUGOSLAVIJA I SAVREMENI SVET; Spoljna politika Jugoslavije (1945-1985)*, Zagreb 1985
6. D. Bogetić, *KORENI JUGOSLOVENSКОG OPREDELJENJA ZA NESVRSTANOST*, Beograd 1990

7. *ДВА ВЕКА МОДЕРНЕ СРПСКЕ ДИПЛОМАТИЈЕ*, Ч. Попов, чланак од Ј. Чавошки , *Почеци дипломатских односа Југославије и Кине*, Београд 2013
8. J. Young, J. Kent, *INTERNATIONAL RELATIONS SINCE 1945*, Oxford 2003
9. J. Fenby, *POVIJEST SAVREMENE KINE, Propast i uzdizanje velike sile 1850-2008*, Zagreb 2008
10. J. D. Spence, *THE SEARCH FOR MODERN CHINA, USA*, 1999
11. М. Гелер, А. Некрич, *УТОПИЈА НА ВЛАСТИ, ИСТОРИЈА СОВЈЕТСКОГ САВЕЗА*, Подгорица, 2000
12. В. Mandić, *TITO U DIJALOGU SA SVIJETOM*, Novi Sad, 2005
13. В. Лакер, *ИСТОРИЈА ЕВРОПЕ 1945-1992*, Београд 1999
14. Ж. Жерне, *КИНЕСКИ СВЕТ*, Београд 2007
15. I. Deutcher, *RUSIJA, KINA I ZAPAD, Savremena khronika događaja 1953-1966*, Zagreb 1979
16. М. Ж. Чалић, *ИСТОРИЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ У 20. ВЕКУ*, Београд 2013
17. L. Mates, *МЕЂУНАРОДНИ ОДНОСИ СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ*, Beograd 1976
18. В. Petranović, Ѓ. Štrbac, *ISTORIJA SOCIJALISTIČKE JUGOSLAVIJE*, Beograd 1977

19. М. Војводић, Ђ. Станковић, *SAVREMENI SVET, Ilustrovana ISTORIJA*

SVETA IV, Београд 1983

20. Ц. Ридли, *ТИТО*, Нови Сад 1998

21. Ђ. Радековић, *Portreti savremenih ličnosti*, Београд 1972

Извори

Архив Југославије:

-Фонд комисије за међународне односе и везе:

-А СК СКЈ:

-NR KINA IX, 60/I-1-71,

-NR KINA IX, 60/II-1-61,

-NR KINA IX, 60/II-62-122

-Архив председника републике

-KPR I-1/588

Архив министарства Спољних послова републике Србије:

-Фондови бр. 106,69,71,75,50,47,53,54,55,66,67,69,68,64,65

Интернет странице

-<https://www.marxists.org/subject/yugoslavia/maoism/index.htm>, 27.08.2018

- A. Mrevlje, When Deng And Tito Sat Together,

<http://yondernews.com/2016/05/13/when-deng-and-tito-sat-together/>, 27.08.2018

- Tito Gets Huge Welcome as He Begins Visit to China, TheNewYorkTimes, AUG. 31, 1977, <https://www.nytimes.com/1977/08/31/archives/tito-gets-huge-welcome-as-he-begins-visit-to-china.html>, 27.8.2018

- Kulturna revolucija Maa Cedunga - mračna stranica u istoriji Kine, <https://www.nationalgeographic.rs/reportaze/clanci/12132-kulturna-revolucija-maa-cedunga-mracna-stranica-u-istoriji-kine.html>, 04.09.2018

Фотографије

- Слика 1. Догађај који је пресудно утицао на успостављање кинеско-југословенских односа. Посета Хрушчова Београду, мај 1955. Преузето са <http://webtribune.rs/wp-content/uploads/2016/12/tito-i-hruscov.jpg>, 04.09.2018

-Слика 2. Владимир Поповић, први југословенски амбасадор у НР Кини (1955-1958). Преузето са [https://en.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Popovi%C4%87_\(diplomat\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Popovi%C4%87_(diplomat)), 04.09.2018